

Ž

KULTÚRNO-SPOLOČENSKÝ ČASOPIS

ŽIVOT

č. 10 (556)
CENA 2.20 zł

Október/Październik 2004

Prehliadka DYCHOVIEK '2004

Pamätníky volajú o pomoc

SLOVENSKÝ DEŇ V KRAKOVE

Národné Parky na Slovensku

22. augusta t.r. sa v malebnom prírodnom prostredí v Novej Belej konala tradičná prehliadka krajanských dychových orchestrov. Na podujatí, odkiaľ je aj nás záber s mladými Podvlnčanmi, sa zúčastnilo osem dychoviek zo Spiša a Oravy, a s nimi aj znamenitá Oravanka z Trstenej. Koncerty našich dychoviek obdivovala aj generálna konzulka SR Jana Burianová. Podrobnejšie o prehliadke píšeme na str. 20-21. Foto: A. Klukošovská

V čísle:

Pamätníky volajú o pomoc	4-5
Bojoval za slobodu	6
Svedectvo pravdy	7
Naše deti na Slovensku	9-10
Slovenský deň v Krakove	9
Uverejniť celú pravdu, alebo sa obesit? (3)	10-12
Cesta solidarity	12
Horčičné zrnko...	13
Oravské dožinky '2004	14
Krempachy '2004	15
Národné parky na Slovensku (2)	16-17
Pozrime sa na zuby	17-18
Zelený javor na Morave	19
Prehliadka dychoviek '2004	20-21
Poviedka na voľnú chvíľu	22-23
Krakovské medobranie	24
Čítatelia redakcia	26-28
Poľnohospodárstvo	29
Mladým mladším najmladším	30-31
Učíme sa pliesť	32
Šport	33
Naša poradňa	34-35
Psychozábava humor	36-37
Zaujímavosti	38

ŽIVOT

MIESIĘCZNIK SPOŁECZNO-KULTURALNY

Adres redakcji:

31-150 Kraków, ul. św. Filipa 7/7 tel. 633-36-88,
e-mail: zivot@tsp.org.pl, www.tsp.org.pl

Wydawca:

TOWARZYSTWO SŁÓWAKÓW W POLSCE, ZARZĄD GŁÓWNY
SPOŁOK SLOVÁKOV V POLSKU, ÚSTREDNÝ VÝBÓR
31-150 KRAKÓW, ul. św. Filipa 7
tel.: 632-66-04, tel./fax: 634-11-27, e-mail: zg@tsp.org.pl

*Zrealizowano przy pomocy finansowej
Ministerstwa Kultury*

Redaktor naczelny: JÁN ŠPERNOGA

Zespół: Agáta Klukošovská, Ivan Kuruc

Społeczne kolegium doradcze: Žofia Bogačková,
Jerzy M. Bożyk, Maria Glodasiková, František Harkabuz,
Žofia Chalupková, Bronislav Knapčík, Lídia Mšalová

Skład: Redakcja Żivot

Łamanie i druk: Drukarnia TSP, 31-150 Kraków, ul. św. Filipa 7

Warunki prenumeraty:

Prenumeratę na kraj i za granicę przyjmuje Zarząd Główny
w Krakowie w terminach: do 30 listopada na I kwartał,
I półrocze oraz cały rok następny;
do 15 czerwca na II półrocze roku bieżącego
lub bezpośrednio wpłatą na konto:

BANK POLSKA KASA OPIEKI S.A. III/O KRAKÓW 36-1240-2294-1111-0000-3708-6972
Prenumeratę czasopisma można zacząć w każdej chwili.

Cena prenumeraty dla kół i oddziałów Towarzystwa:

1 miesiąc - 2,20 zł, półrocze - 13,20 zł, rocznie - 26,40 zł

Cena prenumeraty zagranicznej jest wyższa o 100%.

Do ceny prenumeraty indywidualnej dolicza się koszty wysyłki.

Nie zamówionych tekstów, rysunków i fotografii
redakcja nie zwraca i zastrzega sobie prawo skrótów
oraz zmian tytułów nadesłanych tekstów.

Redakcja nie odpowiada za treść materiałów pozaredakcyjnych,
nie zawsze zgodnych z poglądami redakcji.

Nakład 2300 egz.

Beliansky kňaz v Amerike

Slovensko moje, otčina moja, krásna si ako raj...

Slovami tejto peknej slovenskej piesne môžeme začať náš príspevok o veľkom Slováku žijúcom v Amerike, kňazovi vdp. Dominikovi Kalatovi, ktorý pochádza z Novej Belej. Ako sa tam dostal?

Narodil sa v roku 1941 ako tretie dieťa v rodine Anny a Dominika Kalato-

vcov. Časy, v ktorých prišiel na svet, neboli ľahké. Akoby aj nie, ved' to bol tretí rok druhej svetovej vojny. Museli ho opatrotovať i kolísat' staršie sestry, aby Dominik neplakal a vyrástol na dobrého človeka. Na roky svojho detstva nemá milé spomienky, tým viac, že po skončení druhej svetovej vojny poľskí partizáni, najmä však banda Ogňa, chceli zavraždiť jeho otca. A len šťastnou zhadou okolností ho nezabilí. Totiž na pivniči, v ktorej bol ukrytý jeho otec, spal v kolíske Dominikov mladší brat Ján. Otec potom musel odísť na Slovensko, ale po incidente s bandou sa ešte dlho nemohol späťať ani on, ani jeho rodina. On,

ktorý nikomu nikdy nič zlé neurobil, bol teraz prenasledovaný, aj to len preto, že bol Slovák a nikdy to netajil. Boli to skutočne kruté časy.

Základnú školu absolvoval Dominik v rodnej obci. Spomína, že mali veľmi dobrých učiteľov, ktorí ho učili nie len slovenčinu a iné predmety, ale aj lásku k Slovensku. Hoci bývali v Poľsku, ich srdce patrilo Slovensku. Nielen piesňou a slovom, ale aj srdcom mu veľakrát dávali prednosť', čo v časoch, keď museli bojovať o svoje, nebolo také jednoduché.

Práve v tých časoch v Jablonke otvorili slovenské lycum pre krajanskú mládež z Oravy a Spiša. Dominik, ako nadaný mladý človek, sa doň hned' zapísal. Otec ho do Jablonky zaviezol na voze a nechal mu aj pári zlotých na najnutnejšie potreby. Na odchode mu povedal, že sa má učiť a domov sa nemôže vrátiť bez pekného vysvedčenia, lebo nemá nič iné do roboty.

Aj na tie roky spomína s láskou. Ved' to bolo najkrajšie obdobie v jeho živote. Spolu so spolužiakom Sebastiánom Košútom (pôsobí ako farár v Taliansku) budovali nielen základy svojho slovenského povedomia, ale aj kňazského povolania. Už vtedy sa však našli niektorí učitelia, ktorým

nevýhovoval spôsob ich života. Oni však boli hrdí na to, že sú Slovákm, že sa po slovensky môžu zhovárať, že takto zmýšľajú. Aj pri maturitách nemali ľahko, lebo chceli písť len po slovensky. Podarilo sa však, úspešne ukončili školu.

V roku 1959 nastúpil Dominik do varšavského seminára. Už počas prijímacích pohоворov s vtedajším prímasom Poľska kardinálom Stefanom Wyszyńskym povedal, že by chcel spolu s S. Košútom pracovať na Slovensku. Kardinál súhlasiel s tým, že keď sa zmenia časy, pôjdu na Slovensko. Už počas štúdií často chodievali na Slovensko, ilegálne sa stretávali s mládežou, rozprávali o Bohu, modlili sa, spievali

piesne, chodievali s ňou do Tatier. Aj potom, keď sa stali kňazmi, chodievali za nimi, slúžili im sv. omše. Bola to dobrá mládež. Dnes niektorí sú kňazmi, ale väčšina si založila rodiny a žije pekným kresťanským životom. Aj to je pastorácia, ktorá spôsobila taký život.

Pamätným dňom pre Dominika boli jeho primície v rodnej farnosti. Kostol bol v tom čase zavretý a ľudia rozvadení. Sv. omša sa slúžila len na fare. Kňaz nechodil do kostola, lebo Slováci nechceli spievať po poľsky. Ľudia si nevedeli odpustiť. Čakalo sa, že sa po primíciach niečo zmení, ale, žiaľ, nezmenilo sa.

Prvým kaplánskym pôsobiskom mladého kňaza Dominika bola Ľomna, potom Rzeczyca. Od roku 1969 pôsobil ako kaplán-administrátor vo farnosti sv. Alexandra v centre Varšavy. Veľakrát sa stretával s mládežou, nielen poľskou, ale aj slovenskou. V jeho farskom byte sa vždy našlo miesto pre viacerých kňazov i biskupov, ktorí pôsobili v ilegálnej

Naši kňazi: D. Kalata (sprava) a J. Bednarčík

Vdp. D. Kalata so svojimi farníkmi. Foto: xy

Cirkvi na Slovensku. S veľkým vzrušením dodnes spomína na tie roky. Jeho túžbou však bola práca medzi Slovákm. Keďže Slovensko bolo pre kňazov zavreté, v r. 1978, po dohode s kardinálom S. Wyszyńskym, odišiel k Slovákom do Ameriky. Najprv pôsobil ako kaplán vo farnosti sv. Jána Krstiteľa v Allentowne, kde zotrval 17 rokov. Za jeho pôsobenia sa tam udialo veľa dobrého. Každú nedel' sa tam slúžila slovenská sv. omša, bolo veľa ministraťov. Bolo vidieť, že kňaz ich má veľmi rád a slovenčina je mu veľmi blízka. Ľudia dodnes naľho milo spomínajú, nezriedka so slzou v oku, najmä že sa po jeho odchode veľa zmenilo.

V r. 1995 sa rozhodnutím miestneho biskupa vdp. Dominik stal farárom vo Frackville v dvoch farnostiach - poľskej a litovskej. Slúži už len v angličtine. Občas ľudia ešte zaspievajú aj po poľsky a litovsky, ale tých, čo ešte ovládajú reč svojich otcov buď praotcov, je veľmi málo. Ešte vedia, že sú potomkami Poliakov buď Litovcov, ale nič viac. Dobrým spojivom pre nich sú pikniky, ktoré organizuje každá farnosť. Ľudia sa môžu stretnúť, pozhvárať, zabaviť a pochutnať na jedlách pripravených na poľský buď litovský spôsob. Môžu si aj zatancovať pri hudbe, ktorá vie ešte zahrať poľské či slovenské melódie.

Takto si žije a pracuje v Amerike vdp. Dominik Kalata. Často spomína na svoju rodnu dedinu. Stretáva sa aj so svojimi bratmi Jánom a Františkom, žijúcimi taktiež v Amerike. Občas sa telefonicky pozhvára so svojimi sestrami Annou a Žofiou, ktoré žijú v Poľsku. Jeho život je už sice spojený s Amerikou, ale svoje srdce nechal na Spiši a na Slovensku, za ktorými veľmi túži. A len piesne, básne a fotografie mu priponíajú tie jeho najkrajšie dni.

27. mája 2005 oslaví vdp. Dominik Kalata 40. výročie kňazskej vysviacky. Už dnes mu prajeme, aby mu Pán Boh nadalej žehnal a pomáhal v každom dni jeho života a sedembolestná Panna Mária vyprosila veľa milostí pre jeho kňazskú službu. (XY)

Orava, v tom aj horná, dala tomuto kraju i Slovensku mnoho veľkých osobností - národných dejateľov, spisovateľov i básnikov, kňazov i učiteľov, ktorí sa významne zapísali do dejín slovenského národa a kultúry. Jedni sa tu narodili, ďalší tu pôsobili a viacerí sú tu aj pochovaní. Ostali po nich len hroby a pamätníky, ktoré nachádzame takmer v každej hornooravskej obci. Niektoré sa zachovali ešte v pomerne dobrom stave, viaceré však chátrajú a nezriedka sú takmer úplne zničené. Aby sme sa bližšie oboznámili so stavom týchto pamätníkov, vybrali sme sa na Oravu a zastavili sme sa vo Veľkej Lipnici, kde sú na miestnom prikostolnom cintoríne pochované viaceré významné osobnosti.

Jedným z nich je katolícky kňaz, rodoľub a národovec Jozef Bonk, ktorý bol v obci farárom v rokoch 1889 - 1918. Hodno podotknúť, že vďaka jeho aktivite bol vo volbách do uhorského parlamentu v r. 1906 zvolený jeden z troch slovenských poslancov - Ferko Skyčák. Pamník J. Bonka tvorí krypta s krížom a náhrobným kameňom. Okrem pomerne výraznej podobizne zosnulého už nevidno nijaké nápisy a epitaf. Len tăžko sme prečítali BONK JOZEF a písmená JHS nad pamätnou tabuľkou. Všetko nahodal zub času. Aj kameninová obruba okolo hrobu sa v spojoch uvoľňuje, pomník si teda vyžaduje rýchlu reštauráciu. Rovnako v zlom stave sa nachádza aj pomník Alžbety Radlinskéj, matky slávnych synov - významného dejateľa a národného buditeľa Andreja Radlinského a kňaza i literáta Štefana Radlinského. Betónový pomník je zvrchu prasknutý a zarastený lišajníkom. Náhrobná krypta je zanesená špinou a lístím. Kovový kríž hrdzavie a tabuľka s poslednými slovami pre zosnulú už odpadla a leží na zemi, takže každý si ju môže vziať domov.

Chátrany náhrobok priam volá o pomoc a čo najskoršiu reštauráciu.

Schátralý je aj nedaleký pamätník Štefana Radlinského, ktorý bol kedysi honesnejší ako náhrobok mamy. Mramorová doska s nezreteľným latinským nápisom „Toatus“ a „Stephan Radlinszky“, je osadená v pomníku, lemovanom oblými kameňmi, je pokrytá špinou, podobne ako vysoký kríž, ktorý už temer sčernal. Spodnú časť pomníka zarastajú lišajníky, takže onedlho bude neviditeľná. Aj v tomto prípade je nutná generálna

Pamätník K. Bosáka

Pamätníky volajú o pomoc

N
a
O
r
a
v
e

oprava. Ved' aj hrany štvorcovej obruby sú dávno obité a zvetrané a z puklín vyrastá burina. Na rozdiel od predošlých sa v pomerne dobrom stave zachoval pamätník Jána Jablonského s významnými dátumami narodenia (10.12.1818) a úmrtia (16.04.1904) v Nižnej Lipnici. Bol to významný slovenský dejateľ a národne uvedomelý kňaz, ktorý bol od r. 1861 farárom v Hornej Zubrici. Obelisk náhrobu z čierneho mramoru, na ktorý sa napája betónový kríž doplnený soškou Krista, vyzerá ešte dobre. Z jeho priečelia môžeme čítať nápis: „A. R. D., Joannes Jablonszky „, a potom latinské slová, ktoré sú už menej čitateľné. Na lipnickom prikostolnom cintoríne je pochovaný aj Karol Bosák (nar. 18.01.1846, umrel 13. 05. 1893), národne uvedomelý katolícky kňaz, ktorý má takmer dvojmetrový, ale tiež chátrajúci pamätník. Na jeho priečelií, ozdobenom v kameni vytiesanými ornamentmi, možno ešte prečítať: Pokoj prachu jeho, no a meno i priezvisko. Pamätník neboli už dávno čistený, náhrobná doska je zarastená lišajníkmi a machom, takže aj tento pamätník treba čím skôr podrobniť renovácii. V Lipnici pri kostole sme našli aj ďalšie pamätníky so slovenskými nápismi. Jeden patrí Johanne Šimalčíkovej, rod. Slovikovej, ktorý má nápis:

Chátrajúci pamätník J. Bonka

„Tento pamätník postavuje láska a vdăčnosť detinská na pamiatku drahho milovanej matky. Pokoj prachu jej.“ Druhý je pamätník Karolíny Jurcsákové, narodeného 14. júla 1896, na ktorom sme precítaли: „Najsrdečnejšia smluva sa nad nami. Bud meno Pána pochvaleno! a Pokoj prachu jeho!“ Tretí pamätník postavili Jánovi Kučačkovi, narodenému 16. 11. 1862. Posledným v radu pamätníkov je venovaný Karolovi Janičákovi, narodenému 23. 05. 1865. Na jeho náhrobu je napísané: „Odpočinok ráč mu dať Pane.“

Naše redakčné potulky za pamätníkmi slovenských národovcov a iných veľkých osobností na Orave sme zavŕšili v Jablonke, kde sme na miestnom cintoríne našli zničený náhrobokek a pamätník ŠTEFANA PIRONČÁKA, publicistu a prekladateľa. Bývalého oravského dekana, jablonského farára. V r. 1996 pamätník zničili neznámi páchatelia a dodnes nedošlo k jeho rekonštrukcii. Takýchto schátralých a nezriedka zničených pamätníkov je na Orave ešte viac.

Na záver musíme so smútkom skonštatovať, že väčšina pamätníkov postavených významným slovenským osobnostiam na Hornej Orave je, žiaľ, v dezolátnom stave. Mnohé sú takmer úplne zabudnuté. Takmer nikto sa už pri nich nezastaví, nepoloží kvety a ani sa nesnaží burcovat' svedomie ľudí pre záchrannu týchto pamiatok našej histórie a kultúry. Všetky si vyžadujú čo najrýchlejšiu renováciu, ak nechceme dovoliť, aby zmizli navždy. Je ich veľa, preto aj náklady na renováciu budú veľké, ale na takýto ciel sa nesmie šetríť. Náš Spolok sa v tejto veci viackrát obrátil na slovenské úrady a inštitúcie, ale bezvýsledne. Ako nám povedal podpredseda MS SSP v Jablonke Štefan Karlák, pred niekoľkými rokmi prišli sice do Veľkej Lipnice a Jablonky zástupcovia niekoľkých inštitúcií o. i. z Martina, Bratislav a Trnavy a prisľúbili pomoc pri oprave týchto náhrobokov, avšak do dnešného dňa sa v tejto veci nič dobrého neudialo. Môže sa stat', že o niekoľko rokov už nebude čo zachraňovať!!!

Zničený pamätník
A. Radlinskéj

V. Lukáš ako vojak slovenskej armády

29. augusta t. r. uplynulo 60 rokov od vypuknutia Slovenského národného povstania. Je to významná historická udalosť aj pre mnohých našich krajanov, ktorí boli účastníkmi povstania, ale aj frontových bojov. — Ťažký život v základnach, obrovský počet zabitých a ranených, more preliatej krvi — to bol obraz, na ktorý sme museli pozerať, — hovorí Vojtech Lukáš, obojár a priamy účastník SNP — Tá vojna sa tiahne za nami dodnes a nedá sa na ňu tak ľahko zábusnuť. Je to tragédia pokolenia, ktoré na vlastnej koži zakúsiло jej hrôzy...

Spomienky z vojny

Vojtech sa narodil 23. apríla 1918 v slovenskej roľníckej rodine Anny (rod. Surmovej) a Jána Lukášovcov. Mal troch bratov - Jána, Jozefa a Františka, ktorý však zomrel ako dieťa. Ján býva spolu s rodinou v rodnej obci, kym Jozef sa vystaňoval do Kysuckého Nového Mesta na Slovensku. Vojtech mal aj nevlastnú sestru Máriu, po prvom matkinom manželovi Ondrejovi Pacigovi, ktorý hned po narodení dcéry odišiel za prácou do USA a zahynul v bani. Matka sa potom vydala druhýkrát za Jána Lukáša. Sestra Mária sa vydala do Novej Belej a pred dvoma rokmi zomrela. Dožila sa vysokého veku 93 rokov.

Vojtech už od skorého detstva musel pomáhať na gazdovstve. Keď vyrástol, chodieval si privyrábať na stavby. Krátko pred vojnou ho povolali do poľskej armády. Slúžiť však nešiel, keďže medzičím sa územie Spiša a Oravy vrátilo k Slovensku. Vojne sa

Bojoval za slobodu

však nevyhol. V roku 1941 musel narukovať do Spišskej Staréj Vsi, kde ho zadelili do 1. pešieho praporu v Žiline, v ktorom prešiel tvrdý sedemmesačný vojenský výcvik. Po zaškolení ho odvelili s celým praporom na východný front. Išli peši 700 km cez Karpaty do východného Poľska a odšiel na Ukrajinu. Na dlhšie sa zastavili až pri Kyjove, kde bol front. Keď sa pohol, za-

mierili na juh k Azovskému moru. Až tam prápor zmotorizovali a poslali k mestu Glodajevka, kde sa ocitli na frontovej líni. Celú zimu presedeli v zákopoch, kde boli neustále ostreľovaní. — Bola veľká zima a hlad, viacerí naši vojaci padli buď zomierali na rôzne chrobry. Nemohli sme ich ani pochovávať pod sväšiacimi guľkami, — hovorí Vojtech. Bolo to snáď najťažšie obdobie v jeho živote. Neraz si pomysiel na vzdialenosť domoviny, rodinu a priateľov a bol si istý, že sa už viac s nimi nestretne. V tomto období išiel na vojnu aj jeho mladší brat Jozef, preto rodičia písali

čas zotavoval po vojnových útrapách. Potom ho zadelili do strážnej čaty v Kráľovanoch, kde strážil mosty a tunel. Tam bol rok až do vypuknutia SNP, kde s celým oddielom prešiel na stredné Slovensko, kde sa zúčastnil viacerých bojov. Keď povstanie zatlačili do hôr, došiel sa až na Moravu, kde opäť slúžil v strážnej čate. Bol tam dva mesiace. Keď sa už vojna končila, dostal príkaz vrátiť sa k svojmu práporu v Michalovciach. Cesta do Michaloviec bola dlhá, plná rôznych prekážok, keďže chýbali mosty a železničná doprava takmer nefungovala. Keď sa mu konečne podarilo vybaviť všetky vojenské záležitosti, mohol nastúpiť cestu domov. V Spišskej Novej Vsi stretol krajana Alojza Surmu, ktorý mu oznamil, že Spiš opäť pripojili k Poľsku. — Potom sme už išli spoločne a hranicu sme prekročili načiero. Keď som vchádzal do krempašského chotára, neveril som, že sa mi podarilo vrátiť z vojnového pekla — spomína Vojtech — Keď mi matka otvorila dvere domu, nebolo slov, ktoré by vyjadrili tú radosť z návratu. Domov sa vrátil v roku 1945 na sv. Annu.

V. Lukáš s manželkou Annou

žiadosti, aby jedného z nich prepustili domov. Vojtechu preto odvelili naspať na Slovensko, do Žiliny, kde sa dlhší

Za svoju obetavú vojenskú službu získal viaceré významenania v Poľskej a Slovenskej republike. Medzi ďalšími 16.

SVEDECTVO PRAVDY

novembra 1997 dostal medailu SNP, ktorú mu odovzdal vtedajší predseda NR SR a dnešný prezident Ivan Gašparovič. Poľský prezident mu udelil v roku 2001 čestnú hodnosť podporučíka poľskej armády.

Rodina

Po návrate domov začal Vojtech pomýšľať na ženbu. Zapáčilo sa mu jedno krempašské dievča - Anna Petrášková, ktorú si zobrať roku 1947 za manželku. Spoločný život bol pre nich plný prekážok, ale aj radostí a šťastia, najmä keď sa im postupne narodilo šest detí: František, León, Valent, Mária a dvojčický Vojtech a Ján. Po troch rokoch od svadby sa nastáhovali do vlastného domu, ku ktorému postupne postavili aj hospodárske stavby. Gazdovstvo mali malé, preto Vojtech musel privyrábať na živobytie remeslom. Bol šikovným stolárom, sklárom a nadaným hudobníkom, ktorý dokonca vedel urobiť husle či basu. – *Hudobné nadanie som dostal do vienka pri narodení, – hovorí s úsmevom Vojtech – ale aj precíznosť, ktorá je k tomu potrebná. Robil som husle z javora i smreka, samozrejme dobre vyšušeného. Je to dlhotrvajúca práca, ktorá si vyžaduje veľa trpezzlivosti a námahy. Najkrajší moment je vtedy, keď sa z nástroja podarí výčariť prvý zvuk. Pre tohto svojho konička si zariadiť dobre vybavenú dielňu, v ktorej pracoval ešte donedávna. V otcových šlapajoch, ale už na profesionálnej úrovni, pokračuje syn Vojtech, ktorý sa taktiež zaoberá výrobou huslí. Nedávno získal za jedny zo svojich huslí prvé cenu na prestížnej súťaži v Moskve.*

Vojtech má ešte jednu záľubu, ktorej venuje veľa voľného času - včelárstvo. Má dvanásť úľov, na ktoré dohliada aj dnes.

Nedávno spolu s manželkou Annou oslávili 57. výročie svadby. Ako hovoria, život bol neraz drsný a tăžký, ale vďaka vzájomnej podpore a láске dokázali čeliť všetkým problémom. Teraz, keď každé diet'a má svoj dom a rodinu, chodia ich navštěvovať a tešia sa vnukom a pravnukom. Hoci im združie už tak neslúži, ako voľakedy, živo sa zaujímajú o krajanskú problematiku, podujatia a samozrejme časopis Život, ktorý vždy so záujmom čítajú. Prajeme Anne a Vojtechovi veľa šťastných chvíľ, aby sa dožili aspoň briliantovej svadby.

Text a foto:
AGÁTA KLUKOŠOVSKÁ

V augustovom čísle z r. 1999 mi Život uverejnili dva príspevky: o ko-paní zákopov na Spiši a o mani-festácii v októbri 1938 vo Fridma-ne za pripojenie Javoriny a Lesnice k Poľsku, ktorú zorganizoval vte-dajší fridmanský riaditeľ miestnej ľudovej školy Jan Pluciński. Chcem sa ešte vrátiť k tejto druhej udalosti a dopisať niekolko poznamok.

Samozrejme za pripojenie Javo-riny a Lesnice k Poľsku vôbec ne-manifestovali Fridmančania, ale pozvaná delegácia z poľskej obce Maniowy, pred ktorou J. Pluciński prečítal vlastnoručne zhotovenú petíciu, adresovanú poľskej vláde. Nebolo by na tom nič zvláštne, keby nie skutočnosť, že neskôr sku-točne došlo k pripojeniu Javoriny a Lesnice k Poľsku, aj keď len nakrátko, ale táto akcia si vyžiadala dve obete: zahynul poľský major S. Rago a jeden poddôstojník H. Oleksowicz, o čom písala vtedajšia poľská tlač, ktorá dokonca kon-štatovala, že to boli zbytočne obe-te. Rodiny padlých oplakávali svojich blízkych. Spokojný bol len organizátor manifestácie, ktorý za svoju aktivitu dostal od poľskej vlády odmenu – rádioprijímač. Keď sa však v r. 1939 Spiš a Orava vrá-tili k Slovensku, J. Pluciński musel opustiť Fridman a zakúsil tulácky život na Podhalsku.

O reakcii obyvateľov Lesnice na pripojenie ich obce k Poľsku mi svojho času rozprával fridmanský občan (rodák z Nedece-Zámku) Andrej Blachut, ktorý v tom čase ako mladý človek slúžil v Lesnici a dobre si pamätá tieto pohnuté udalosti. Podľa jeho rozprávania Lesnicania, ktorí boli takmer všetci Slováci, prijali správu o pripravovanej anexii obce s veľkým roz-horčením. Čo však mali robiť? Na-najvýš protestovať, čo aj robili. Keď sa totiž v obci zjavili poľské jed-notky, začali na vojakov a dôs-

tojníkov pokrikovať, nadávať im od kadejakých zlodejov a okupantov a dokonca kameňmi rozbijali obloky na vojenských autách. S po-ľskými vojakmi prišiel do Lesnice aj vojenský knaz. Keď sa potom zjavil v kostole, privítalo ho najprv hro-bové ticho, ktoré sa vzápätí zmenilo na hlasité horekovanie a srdce-rúci pláč, ktorý bol tak intenzívny, že knaz musel kostol opustiť.

Svoj odpor voči okupácii obce prejavovali Lesnicania aj iným spôsobom. Čoskoro začali opúštať svoje domácnosti a aj s dobytkom odchádzali preč. Usadzovali sa v susedných obciach, o.i. vo Veľkom Lipníku, Lechnici a pod. V obci osta-li len starí a chorí ľudia. Domov sa vrátili až po opäťovnom pripojení Le-snice k Slovensku.

Ešte jedna poznámka. Keď sa na začiatku decembra 1938 po pod-písaní protokolu o delimitácii hraníc československé jednotky stiahli, pre-stalo sa konečne na hranici bojovať. Jeden z československých vojakov – občan Spišskej Starej Vsi, ktorý bol polského pôvodu – však s roz-kazom o stiahnutí vojsk nesúhlasiel a jednoducho dezertoval z čs. armády. Chcel byť hrdinom, preto sa pokúsil pripojiť k poľským doby-vačným jednotkám. Avšak nepo-chodil, keďže ho za dezerciu a ne-disciplinovanosť zavreli. Viedol potom tulácky život a zomrel v Nede-ci. Lesnicu a Javorinu už potom nikto neznepokojoval. Po vojne obe obce ostali pri Slovensku.

Přísem o týchto udalostach z našej minulosti predovšetkým kvôli našej mladej generácii, ktorá tieto fakty nepozná, lebo ju o tom neučili v škole, ani nikde inde. Mladí by však mali poznat celú, neskreslenú pravdu o svojich obciach a celom severnom Spiši. Práve tomu má slúžiť moje „svedectvo“.

JÁN BRINČKA

Naše deti na Slovensku

Vdňoch od 10. do 19. augusta t. r. som bola spolu so 45. žiakmi v letnom tábore v rekreačnej oblasti Dierová v dolnokubínskom okrese. Spolu s nami bola v tábore aj skupina detí zo Slovenska. Počas celého pobytu, čo chcem zvlášť zdôrazniť, sme mali v tábore výborné podmienky.

Staršie deti boli ubytované v chatkách a mladšie v hľavnej chate (murovanej), v ktorej sa nachádzali aj spoločenské priestory (jedáleň, klubovňa a sociálne zariadenia). V tábore sme mali aj bazén, o ktorý bol medzi našimi detmi veľký záujem. Kúpali sa v ňom počas každého popoludňajšieho voľna.

V programe tábora bola výučba slovenského jazyka uskutočňovaná zábavnou, hravou formou. Deti boli rozdelené do skupín podľa úrovne znalostí slovenčiny. Na hodinách sa učili nové piesne, táborovú hymnu, lúštili krízovky, hádanky a pod.

Náš každodenný režim bol zaujímavý, preto sa deti nikdy ne-nudili. Deň sa začínal rozvíčkou, po ktorej boli raňajky a výučba slovenského jazyka. Potom nasledovala táborová hra alebo zábava, ktorá niekedy pokračovala aj po obeze. Na záver dňa bol tzv. snem, na ktorom sa hodnotil celodenný program. Odovzdávali sa stratené veci, ale len za splnenú úlohu, ktorú určili vedúci. Deti dostávali odmeny, sladkosti, diplomy za výborné výsledky a splnené úlohy. Každý snem sa začínal táborovou hymnou o Tartanglia. Po sneme boli niekedy nočné hry napr. chytanie teroristov, útok na búťlavú víbu alebo diskotéka. Hralo sa tiež divadlo.

V prvý deň všetkých účastníkov rozdelili do dvoch kráľovstiev - kráľa Artuša a Lancelota. V každom kráľovstve boli štyri bratstvá. V kráľovstve kráľa Artuša – 100-ročný dub, Levie srdce, Hviezdná noc a Purpurová rieka, kým v kráľovstve Lancelota boli - Smaragdové tieňe, Lesní duchovia, Dračie oko a Ocelový štít. V nočnej scenérii pri zapálených sviečkach sa konalo pasovanie účastníkov do bratstiev a kráľovstiev. Každý musel ísť k čarodejníkovi a napiť sa čarovného nápoja (bylinkový čaj), aby mal dosť sily sútiažiť. Deti dostali tiež pasovacie dekréty.

Tábor mal názov 7 cností Tartanglie. Tartanglia bol to kvet, ktorý žiaci mali pestovať, aby vyrástol čo najvyššie. Kvet rástol, keď bratstvo získaval body. Za víťazstvo dostali 3 paličky na hodnotiacom ráme a 5 tisíc artušovských toliarov, za ktoré mohli v tábore nakupovať. Bratstvá medzi sebou sútiažili. Na záver tábora sa všetko vyhodnotilo. V Artušovom kráľovstve zvíťazilo bratstvo Purpurovej rieky pred Hviezdnou nocou, Levím srdcom a Storočným durom. V kráľovstve Lancelota zvíťazilo bratstvo Dračie oko.

Za nimi boli Ocelový štít, Smaragdové tieňe a Lesní duchovia. Víťazi dostali diplomy a sladké odmeny. Sútiažili medzi sebou aj chatky, ktoré mali svoje názvy a dostávali body.

V rámci programu sa uskutočnil celodenný výlet do Žiliny a do Šútovskej doliny. Na nákup do Carrefouru si žiaci obliekli pyžamá. Kto zabudol pyžamo, napísali mu na čelo slovo Tábor, aby sa nestratil, čo bolo veľmi zábavné. V Šútovskej doline sme absolvovali pešiu túru do Šútovského vodopádu (výška 28 m). Žiaci ju zdolali v dobrej forme.

Najviac dojmov priniesol posledný večer a posledná noc.

Okrem hodnotenia boli podákovania, diskotéka, táborové sobáše a rozlúčka s táborom. O 24⁰⁰ hod. žiaci urobili veľký kruh zo zasvie-tiených sviečiek a posledný raz zaspievali táborovú hymnu. Do stredu krahu vstúpili vedúci, spálili erby a začala sa rozlúčka. Lúčil sa každý s každým a viacerí si aj poplakali. Bolo to nezabudnuteľných 10 dní bezstarostných hier a zábav. Na druhý deň sme so smútkom odchádzali do-

3. turnus našich žiakov sa na Slovensku mal veľmi dobre

mov. Opýtala som sa detí, čo sa im v tábore najviac páčilo.

- Najviac sa nám páčili vedúci. Boli milí, priateľskí, hrali sa s nami a mohli sme ich osloviť po menách. Páčili sa nám aj chatky, bazén, snem, rozvíčka, všetko – to boli najčastejšie odpovede.

Medzi najobľúbenejšie táborové hry patrilo: Hľadanie zlodajov, Cesta za morským pokladom, Dračie preteky, Útok na búťlavú víbu, Etapovka, Zvieratník Sargasovej zeme a iné.

Pobyt v tábore na Slovensku budeme dlho spomínať. Mali sme sa tam výborne. Nadviazali sme nové priateľstvá a získali nové poznatky. Všetci dúfame, že to nebolo posledný raz a že sa ešte na takomto tábore zúčastníme. V mene všetkých účastníkov srdečne ďakujem za príjemný pobyt v tábore. Ďakujeme riadičke E. Hlaváčovej, hlavnému vedúcemu T. Dudíkovi a ostatným pracovníkom za ich lásku, obetavosť a trpezlivosť. Zvlášť srdečne chceme touto cestou podákovat' Ústrednému výboru nášho Spolku, ktorý uhradil pobyt a prepravu mládeže na Slovensko a späť a pomohol prekonat' rôzne organizačné tăžkosti. Ďakujeme tiež generálnemu tajomníkovi SSP v Poľsku L. Molitorisovi, ktorý nás v tábore navštívil a mal možnosť presvedčiť sa, že sme s pobytom boli spokojní.

MÁRIA KAČMARČÍKOVÁ

Prázdninového pobytu v tábore sa zúčastnilo 132 krajanských detí zo Spiša a Oravy, ktoré boli rozdelené do troch turnusov. Vďaka tomu mali možnosť nielen počuť slovenské slovo, ale aj vyskúšať si svoje jazykové znalosti a obohatiť slovnú zásobu. Prajeme všetkým veľa úspechov v novom školskom roku.

REDAKCIA

SLOVENSKÝ DEŇ V KRAKOVE

V Krakove sa každé leto konajú viaceré kultúrne podujatia. Patrí k nim aj trh ľudových remesiel, ktorý usporadúva podnik ľudovej umeleckej výroby Cepelia. Tohtoročný 29. ročník tohto podujatia sa konal v dňoch 22.-29. augusta na krakovskom Hlavnom námestí. Usporiadateľ sa rozhodol tento rok po prvýkrát pozvať na trh zahraničného hosta, ktorým sa stalo práve Slovensko.

Podujatie otvoril riaditeľ Cepelie Jozef Spišiak, krajan z Jablonky, ktorý privítal všetkých účastníkov a zvlášť Slovensko, a odovzdal generálnej konzulke SR v Krakove Jane Burianovej veľké medovníkové srdce ako symbol spolupráce a priateľstva medzi Slovenskom a Poľskom. J. Burianová vo svojom príhovore povedala o. i. : *Veľmi si ceníme pozvanie na tento trh a najmä to, že môžeme byť prvým zahraničným účastníkom tohto podujatia a ukázať aspoň trochu z bohatej klenotnice slovenskej ľudovej kultúry a remeselnej výroby. Predstavia sa vám viaceré slovenské súbory a medzi nimi aj súbor slovenskej národnostnej menšiny žijúcej v Poľsku. Dúfam, že vás očaria spevom a tancom.*

Na Hlavnom námestí sme mohli stretnúť stánky s rôznymi výrobkami, ale aj pozorovať, ako tieto výrobky vznikajú. Záujemná bola napr. ukážka výroby zvoncov, zdobenie medovníčkov, ba záujemcovia si dokonca mohli objednať nápis na medovníku. Boli tiež ukážky vyšívania, háčkovania, krášlenia a pod. Medzi stánkami sme stretli aj kancelárie propagujúce najkrajšie slovenské zákutia, jednotlivé regióny, moderný vodný park Tatralandia atď. Na javisku hned vedľa

J. Spišiak a veľvyslankyňa SR počas otvorenia

Tancuje súbor Spiš z Novej Belej

FS Jánošík zo Svitu vo výre tanca

Výroba zvoncov priamo na námestí

Sukienic vládol v tento deň slovenský folklór, ktorý pritiahol veľmi veľa záujemcov obdivujúcich spevy a tance z rôznych oblastí Slovenska v podaní viacerých súborov. Liptovský folklór predviedol FS Liptov z Ružomberka, turčianskymi spevmi a tančami nás očaril FS Turiec z Martina, kym spišské, ale aj ďalšie oblasti Slovenska prezentoval FS Jánošík zo Svitu. S veľmi zaujímavým programom, ľudovou hudbou, tančami a spevom sa predstavilo aj umelecké štúdio z Nitry. Vystúpenia slovenských súborov sa Krakovčanom veľmi páčili, čo prejavili búrlivými ováciami. Na krakovskom námestí sa predstavil aj FS Spiš z Novej Belej, ktorý reprezentoval náš Spolok. Predviedol rázovité spišské a slovenské tance, ako polka, čardáš, či odzemok. Obdiv vzbudila aj Dominika Majerčáková, ktorá pekne zaspievala o. i. Dievčatá z Východnej a Vretienko mi padá. Je to veľká nádej belianskeho súboru.

Zo slovenskej strany podujatie organizačne zabezpečil Generálny konzulát SR v Krakove a Národné centrum slovenskej turistiky s oddelením v Krakove, ktorí vynaložili veľa úsilia, aby slovenská prezentácia bola pôsobivá a zaujala Krakovčanov a turistov. Týmto spôsobom sa Slovensko určite dostalo do povedomia nielen mnohých Poliakov, ale aj cudzincov, ktorí navštevujú kráľovské mesto malopoľského kraja. Ako sme sa dozvedeli od J. Spišiaka, na budúci rok plánujú organizátori ponúknut' priestor na prezentáciu svojich ľudových výrobkov ďalším štátom. Nebudeme prezrádzat' ktorým, len povieme, že Slovensko bude opäť medzi nimi.

Text a foto: AGÁTA KLUKOŠOVSKÁ

Život 10/2004

Uverejnit' celú pravdu, alebo sa obesit'? (3)

POKRAČOVANIE Z. Č. 9/04

Z uvedeného jednoznačne vyplýva, že pán Haber jr sa značne mylí, ak tvrdí, že: - w owym czasie nie było tam prawdziwej władzy, wsie po kilka razy przechodziły z rąk do rąk. Gdy słabła siła słowa i nafty, do akcji wkraçał kij. Kto mal dlhší a hrubší kyj, sme si už povedali. A ako to bolo s tou naftou? Poslúžme si informáciou z pera najpovolanejšieho z polskej strany, nespochybniateľného polonofila Ferdynanda Machaya: - Obdobie príprav plebiscitu bolo poznačené prácou, starostlivosťou a úsilím až príliš veľkým. A to počnúc od vlády vo Varšave a končiac posledným dôverníkom niekde v Herdudke na Orave. Bol by to skutočne čierny nevďak ponosovať sa na štátne úrady... Plebiscitové územie Spiša a Oravy nebolo veľké, takže nás bolo ľahko uspokojiť, či to múkou, cukrom, alebo inými produktami. Len bolo treba požiadat, vláda okamžite vyhovela a zrealizovala akýkolvek sen plebiscitivých pracovníkov, ako napísal F. Machay vo svojej knihe *Moja droga do Polski* (s. 180). Čo tu ešte možno dodat? Že na Slovensku bol nedostatok petroleja a v Poľsku ho bolo dosť? Takže slovenskí goralia si mohli aspoň svietiť poľským petrolejom, ale preto sa ešte nestali Poliakmi.

Autori článku *Ino się obiesić obsiahle* citujú kroniku dlhoročného starostu (šoltysa) oravskej obce Podvilk, ktorý sice pôsobil po poľsky, lebo má také školy, ktoré absolvoval v 30-tych rokoch, cítenia je však slovenského, ako Štefan Chovanec sám priznáva. Slovenskí goralia, to znamená goralia, ktorí do r. 1920 žili v jednom štáte (Uhorsku a potom ČSR), boli hlboko presvedčení o svojej slovenskosti. Uvediem priam šokujúci jav udržania si slovenského povedomia medzi goralmi z Kysúc a Oravy, ktorí sa vystahovali r. 1803 do vtedy rakúskej Bukoviny. Týchto dávno zabudnutých Slovákov objavili v tridsiatych rokoch 20. Storočia slovenskí pracovníci a založili pre nich slovenskú školu., do ktorej spontánne prihlásili svoje deti. Ale to by si vyziahalo samostatnú kapitolu.

Aká je situácia v spišsko-oravských dedinách dnes, keď uplynulo viac ako 80 rokov od ich pripojenia k Poľsku, resp. takmer 60 rokov, ak berieme rok 1945 ich opäťovného pripojenia k Poľsku? Mlyny poľskej asimilácie, či už štátne, najmä školy, alebo cirkev, pracujú naplno. A majú, pochopiteľne, svoje výsledky. V roku 2000 v Inštitúte sociológie Vroclavskej univerzity Michał Lubicz-Miszewski obhajil magisterskú prácu na tému *Tożsamość narodowa mniejszości słowackiej w Polsce*. Podkladom výskumu boli biograficko-rozprávačské nahrávky, ktoré autor nasnímal v r. 1999 medzi krakovskými Slovákm a medzi Slovákm na poľskom Spiši a Orave. Autor uplatnil metódu semantických polí, ktorú vypracovala Régine Robinová z Centra politickej lexikológie v Saint-Cloud. Tento typ výskumu národnostnej menšiny sa v Poľsku uskutočnil po prvý raz.

- Na základe uvedených rozhovorov možno konštatovať, - pôsobí vo svojej práci, - že slovenská národná identita sa v Poľsku formuje v opozícii k c u d z í m, t.j. k Poliakom, a tým pravdaže aj k hodnotám, ktoré sa s nimi identifikujú. Vedomie zväzku so s v o j i m i, čiže so Slovákm sa upevňuje hlavne v r o d i n n o m prostredí. Výchova v slovenskom duchu sa uskutočňuje v rodine. Prejavuje sa to snahou poznáť a udržiavať kontakty so slovenskou kultúrou a tradíciou. Istým faktorom slovenskej identity je historická pamäť. Osobitne dôležitou udalosťou minulosti, ktorá má silný vplyv na vlastnú identitu, je obdobie prvej Slovenskej republiky, kedy sa Slováci zo Spiša a Oravy ocitli na jej teritóriu. Zdá sa, že poľskí Slováci (hlavne staršia generácia) sa oveľa silnejšie cítia spojení s vtedajším Slovenskom, ktoré sa ich v roku 1945 „vzdalo“, než s tým, ktoré v roku 1993 vyhlásilo svoju samostatnosť. Perspektíva Slovákov v Poľsku – čo sami často zdôrazňujú – sa im javí ako nepriaznivá. Historické podmienky spôsobili, že identita staršej generácie Slovákov je pomerne silná a jasne artikulovaná. Naproti tomu mladšia generácia čoraz viac stráca povedomie slovenskosti a postupne sa polonizuje. (KONTAKTY, Slovensko-poľská komisia humanistických vied, I/2002, No. 1, s. 51, Katedra slovanských filológií UK, Bratislava 2002)

Pristavme sa pri Chovancovom opísaní vzťahov obyvateľov poľských dedín k Slovákom z Podvylka po ich pripojení k Poľsku r. 1920.

- Takže žil by Podvilk pomerne pokojne ako za Františka Jozefa, ale zle sa vyvíjali vzťahy medzi obyvateľmi Podvylka a obyvateľmi okolitých dedín, ako sú Spytkowice, Skawa, Raba (poľských – red.). (Mnohí obyvatelia zo Spytkowic používali vulgárne slová na adresu obyvateľov Podvylka. Roľníkov z našej dediny, keď prišli na vozoch do Rabky na jarmok, okradali. V tridsiatych rokoch utvorila sa v Spytkowiciach tlupa nebezpečných chuligánov, ktorí prichádzali na zábavy alebo svadby do našej dediny. Vyvolávali výtržnosti, vytahovali nože z kešení a rozbíjali celú slávnosť. Spytkowčania, vracajúci sa na vozoch z jarmoku v Jablonke v netriezvom stave, nadávali Oravcom, často kopali do dvier domov, ktoré boli blízko cesty.

- Koncom júla 1937, - zaznamenal Chovanec, - odohrala sa dráma v našej dedine. Podvylčania na urážky a vyhrážky odpovedali zmlátením dvoch Spytkowčanov. Hodili ich v bezvedomí do priekopy pri ceste. Zlosť prešla, takže jeden z dobitých sa dokonca liečil v miestnej chalupe. Druhý bohužiaľ zomrel.

Chovancom opísané vzťahy obyvateľov poľských dedín k Slovákom z Podvylka, ktoré sa vztahujú na obdobie medzi prvou a druhou svetovou vojnou, možno uplatniť mutatis mutandis aj na obyvateľov ostatných slovenských dedín Spiša a Oravy. Poznám to z rozhovorov s mnohými spišskými a oravskými Slovákm.

I keď nedochádzalo až k takým vyhroteným konfliktom, ako opisuje pán Chovanec. Neporovnatelne horšia bola potom situácia po druhej vojne, keď v rokoch 1945-1947 vyčíňala Ogňova banda, dochádzalo aj k vraždám, napríklad známy prípad odvlečenia a zavraždenia štyroch Slovákov, otcov rodín z Novej Belej v apríli 1946 a mnohí Slováci boli a sú presvedční, že tieto vraždy boli objednané.

V článku sa ďalej píše: - V roku 1938 po mníchovskej dohode, Poľsko anektovalo České Tešínsko a na Spiši a Orave presúva hranice na juh podľa poslúšatov spred dvadsiatich rokov. Poľské vojsko defiluje na slovenskej strane Tatier. Necelý rok neskôr si slovenské jednotky po boku Nemcov vráčajú do Poľska a pochodujú až po Nowy Targ. Nadránom 1. septembra 1939 obyvateľov Podvľka zobudil hukot lietadiel. O niekoľko minút prišli tri nemecké tanky, - píše Chovanec. – Takú výzbroj obyvatelia dediny ešte nikdy nevideli. Nemeckí vojaci boli mladí, pekne oblečení, voňajúci kolínskou vodou. Ženy hádzali kvety na tanky a vojaci častovali deti čokoládou.

Ale už dňa 2. septembra zúriiv nemeckí vojaci robili prehliadky po domoch, našli rovnošaty zelenej farby a boli presvedčení, že poľskí vojaci sú preoblečení za cívlov. Rovnošaty neboli vojenské, ale miestneho orchestra... 20. septembra prišli do našej dediny predstaviteľia slovenských orgánov, ktorí urobili výmenu peňazí. Za jeden poľský zlotý platili päť a pol koruny. Obyvateľia boli s touto výmenou veľmi spokojní... Od 1. októbra bol v Podvľku otvorený obecný úrad. Taktiež v tom čase sa začalo vyučovať v školách. Miesto jedného učiteľa prišli zo Slovenska traja. Vekom staršie obyvateľstvo prijalo tieto zmeny s uspokojením, keďže do roku 1920 navštěvovali slovenskú školu a so Slovenskom boli spojení dlhémi vekmi. Mládež sa nevedela zmieriť s týmto osudem. Slovenský jazyk sa zdal byť jazykom cudzím, túžili sme za Poľskom. Riaditeľ školy Matej Kuroň organizoval večerné kurzy slovenského jazyka. Bolo to obdobie zimy a kurzu sa zúčastilo asi sto osôb. Slovenský jazyk sa ukázal byť ľahký, pretože je veľmi podobný poľskému. Mládež si rýchlo privykla na novú vládu a netúžila už za Poľskom. Oravské nárečie nebolo zmenené, všade sme hovorili po oravsky, len v škole a úrade po slovensky a v kostole sa spievali slovenské piesne.

Druhá svetová vojna sa oficiálne začala 1. septembra 1939, keď Nemecko napadlo Poľsko. No pre obyvateľov Československa sa vojna začala už r. 1938. Po prijatí Rakúska k Nemecku už v máji 1938 mobilizovala ČSR svoju armádu, potom trvalo napätie, ktoré vyvrcholilo Mníchovským diktátom, po ktorom nasledovala Viedenská arbitráž a poľský vynútený zábor časti Vysočiny Tatier s Javorinou, Pienin s Lesnicou, na Orave dedín Hladovka a Suchá Hora a ďalších území, najmä na Kysuciach. Na slovensko-poľských hraničiach sa už vtedy strieľalo. Boli to prvé výstrely druhej svetovej vojny. Okyptené Československo bolo vydané Hitlerovi na milosť, západné mocnosti stratili oŕzáujem, nacisti to naplno využili a dosiahli – už teraz bez boja – likvidáciu ČSR. Výdatne mu pritom pomáhalo Horthyho Maďarsko a bohužiaľ aj Beckovo Poľsko. Hoci predtým bol Hitler prisľubil Slovensko Horthymu, využil ponúkanú možnosť

a šikovným lavírovaním dosiahol priame podriadenie Čech a Moravy Nemecku ako „Protektorát“ a Slovenska ako samostatnej republiky, podriadenej Nemecku tzv. „ochrannou zmluvou“, čím zabránil pripojeniu Slovenska k Maďarsku, čoho sa Slováci najviac obávali. Hrozil ēšte variant, že Slovensko malo byť rozdelené medzi Nemecko (západná časť pripojením k Protektorátu Čechy a Morava), južnú časť k Maďarsku a severnú k Poľsku za Koridor, s čím však Poľská vláda nesúhlasila. Hodno spomenúť epizódu z rokovania Hitlera s Tisom v Berlíne 14. marca, keď Ribbentrop priniesol telegram, že Maďarsko sústreduje svoje vojsko na slovenských hraničiach a Hitler naliehal na Tisu, aby sa blitzschnell (bleskovo) rozhodol a vyhlásil ēšte z Berlína slovenskú samostatnosť, lebo v opačnom prípade...

Pripojenie spišsko-oravských obcí k Slovensku v r. 1939 je ináč videné poľskou stranou a ináč slovenským obyvateľstvom týchto obcí, ktoré sa nedobrovolne a bez plebiscitu ocitlo v r. 1920 v poľskom štáte. Teraz privítalo svoj návrat k Slovensku ako osloboodenie a za tých niečo vyššie piatich rokov prežilo národné, kultúrne i hospodárske rozžitie a nechcelo sa vrátiť späť do poľského štátu, čo spontánne demonstrovalo aj so zbraňou v ruke a v dôsledku obnovenia predmníchovskej hranice volilo hromadný útek do obnoveného Československa. Teraz už aj poľská strana bola prinútená uznať, že na Orave a Spiši žijú Slováci a majú nárok na slovenské školy, slovenčinu v kostoloch a iné občianske práva, všetko to, čo označujeme ako menšinové práva. O tom, že tomu tak bolo a je, sa môže aj poľský čitatel presvedčiť z poľskej historickej literatúry. Táto literatúra je obsiahla. Uvediem aspoň dve diela: Marek Kazimierz Kamiński: Polsko-czechosłowackie stosunki polityczne 1935-1948, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1990; Julian Kwiek: Żydzi Łemkowie Słowacy w Województwie Krakowskim w latach 1945-1949/50, Księgarnia Akademicka, Wydawnictwo Naukowe, Kraków 1998.

Slováci majú také príslovie: topiaci sa aj slamky chytá. Sme toho svedkami u tých poľských činitelov, ktorí sa nevedia zmieriť s hlásením sa slovenských goralov k slovenskej národnosti. To sa týka goralov na dnes poľskej časti Spiša a Oravy, ale aj na slovenskej strane. A nie je to preto, že by ich Slováci „kupovali“ či už v minulosti, alebo aj dnes. Biedu, ktorú opisuje šoltys Chovanec vo svojom denníku, si ja presne pamätám z môho rodného Ždiaru z dvadsiatych rokov 20. storocia. Jedálny „lístok“ bol presne identický. A keby bol Podvľk ostal na Slovensku, nebol by sa zmenil hned, ale až po dlhých rokoch, ako tomu bolo aj v Ždiari vdaka najmä turistickému ruchu. Ale tak tomu bolo aj v dedinách poľského Podhalia. Iná bola, pravda, situácia za druhej svetovej vojny: na Podhalí teror nacistov, ekonomická bieda, „lapanky“, Krzeptowského „Goralevolk“... Na Spiši a Orave pokoj, ekonomická prosperita..., ale to sa vzťahovalo na všetky oblasti, ktoré tvorili Slovenskú republiku, „poľský“ Spiš a Orava nebol nijako zvlášť protežovaný. Obyvateľstvo sa hlásilo na 98 % k slovenskej národnosti, takže bolo pochopiteľné, že škola a kostol boli slovenské... V dedinách ostali žiť aj mnohí občania poľskej národnosti, nie miestni goralí, ktorí neboli ani prenasledovaní ani diskriminovaní. Napr. Pán Dudek v Jurgove, alebo pán

Wendelín Haber, otec Habera juniora, ktorý nevie nájsť súčej nitôčky na Slovákoch... A čo taký Michal Balara z Fridmana, ktorý našiel útočisko počas vojny v Spišskej Belej a učil v slovenských školách? A to uvádzam len úchytkom.

V rokoch II. svetovej vojny Štefan Chovanec, ako mnohí mladí z Podvľka, narukoval do slovenskej armády. Nebol ženatý, tak ho poslali na front, - uvádza sa v článku. Upozorňujem na okolnosť, že kedže neboli ženatí, tak šiel na front... Tisova Slovenská republika mala svoje zvláštnosti. Kto napríklad študoval, mal automaticky odklad a nemusel slúžiť v armáde. Z rodiny, ak jeden už slúžil, - to je prípad Š. Chovanca, - tak druhý, najmä ak bol ženatý, na front íst nemusel. Je známa skutočnosť, že Maďarsko vyslalo proti ZSSR armádu 400 tisíc vojakov, ktorí ostali na Done. Tam ostala všetka mládež z okupovaného južného Slovenska, Sedmohradská a Vojvodiny... Občania Slovenskej republiky toho boli v značnej miere ušetrení.

- V Podvľku, pripojenému k Slovensku, - píše Chovanec, - došlo k obrovskej zmene. Pôdohospodárska daň bola nepatrňá, rolníci začali po prvý raz používať umelé hnojivo, ktoré bolo lacné a bolo ho dosť. V tých rokoch bola veľká úroda húb jedlých i jedovatých. Rolníci ich zbierali a sušili a štátne firmy ich vykupovali bez obmedzenia. V r. 1943 objavili sa v našej obci benzínové motory a mlátačky. Vo výžive obyvateľstva došlo tiež k zmene, pšeničná múka už nebola luxusom, kedže každý občan dostával prídel 5 kíl za veľmi nízku cenu.

V jeseni 1944 prichádzali do našej obce ozbrojení muži, ktorí hovorili, že sú partizáni, - píše Chovanec. – Boli to Poliaci. Brali si potraviny, šatstvo a rozličné veci dennej spotreby. Neboli to partizáni, kedže v našej dedine nebolo Nemcov a nebolo proti komu bojať, no boli to obyčajní zlodeji, ktorí sa prizívovali na vojne.

Rok 1945. Slovenská armáda už nejestvuje. Nemci utiekli. V Podvľku, ako na celej poľsko-československej hranici, vládnú Rusi... Po odchode ruských vojakov z Podvľka chýbala tam legálna vláda...

Hoci ozaj vážny hraničný spor medzi Poľskom a Československom prebiehal na Tešínsku a v Kladskej kotline, taktiež na Spiši a Orave tvorili sa formácie ochotné bojovať. V našej dedine vznikla slovenská milícia. Boli to mladí muži v civile s páskami na rukávoch, ktorí boli ozbrojení automatickými zbraňami a veľkými zásobami munície. Milícia zabráňovala Poliakom prechádzať cez Podvľk, vyhlasujúc, že tu je Slovensko. Poľské orgány previezli hraničnú závoru z Podvľka do Chyžného. Slováci ju previezli nazad. Do obce prišla ústna správa, že do Jablonky prichádza predstaviteľ slovenskej vlády. Zišlo sa asi sto osôb, ktoré niesli zástavy v národnej trikolóre Slovenska. Poľská milícia rozohnala skupinu a tých, ktorí niesli transparent, vzali na stanicu MO a poriante ich zmlátili. V polovici júna 1945 bola utvorená silná stanica poľskej občianskej milície v Podvľku. Slovenská milícia z Podvľka a Harkabuza sa nazdávala, že ked sa zlikviduje stanica, tak už tu bude Slovensko.

JUDr. MATEJ ANDRÁŠ

POKRAČOVANIE NASLEDUJE

CESTA SOLIDARITY V HARKABUZE

V lete tohto roku bol na Orave postavený nový, asi dvojkilometrový úsek cesty z Harkabuza do sídla tamnej gminy, Raby Wyżnej. Novú cestu, nazvanú Cestou solidarity, posvätil biskup Jan Szkodoń, rodák z Chyžného, a slávnostne ju otvoril dňa 28. júla t.r. bývalý president PR Lech Wałęsa.

Cesta, - ako zdôraznil počas otváracej slávnosti wojt gminy Raba Wyżna Edward Siarka, - postavená medziiným z prostriedkov gminy, nowotargského okresu a fondu EU Sapard, mohla vzniknúť len vďaka súčinnosti všetkých, teda aj veľkého solidárneho úsilia obyvateľov Harkabuza, Podsrnia, Bukoviny a ďalších. Preto je oprávnený jej názov Cesta solidarity.

V čom spočíva význam tejto cesty pre obyvateľov spomínaných obcí, ktorí sa jej otvoreniu tak veľmi tešili? Pre dovšetkym v tom, že spája krakovskú cestu od Podvľka cez

Modernizácia vozovky cez Harkabuz

Harkabuz, Bukovinu, Podsklie a Odrowąż s Novým Targom. Po druhé približuje obyvateľov Harkabuza i Bukoviny k zdravotnému stredisku a nemocnici v Rabke, ako aj k gymnáziu, pošte, osvetovému stredisku a Gminnému úradu v Rabe Wyżnej, no a k najblížejšej železničnej stanici. Doteraz, keď sme sa chceli dostať do Raby Wyżnej, museli sme robiť veľkú obklíku cez Podsrnie, Podvľk a Spytkowice, čo dopy predstavovalo okolo 20 km. Teraz Cestou solidarity je to len ok. 6 km. Po tretie nová cesta môže mať pre nás veľký význam aj z turistického hľadiska. Totiž môže zvýšiť záujem turistov o Harkabuz, Podsklie či Bukovinu, kde môžu zbieť jahody, maliny, čučoriedky a huby. Navyše z okolia Bukoviny sa rozprestiera azda najkrajší výhľad na panorámu Tatier a celé Podhalsko.

Obyvatelia tejto časti Oravy dúfajú, že na budúci rok bude dokončená modernizácia ďalšieho, asi štvorkilometrového úseku tejto cesty, čo by rozhodne napomohlo ďalšiemu rozvoju turistiky. Viacerí obyvatelia Harkabuza buď Bukoviny majú totiž záujem o rozvoj agroturistiky, tým viac, že ubytovacia základňa už je. Je ešte veľa práce. Ved' napr. treba ešte upraviť a zmodernizovať cestu cez Harkabuz (asi 2 km), aby nebola horšia ako Cesta solidarity, s ktorou sa spája. Naštastie gminný úrad už v tomto roku našiel pre tento ciel trochu peňazí, takže modernizácia cesty cez obec sa už začala. Dúfame, že na budúci rok bude táto cesta celkom vynovená.

FRANTIŠEK HARKABUZ

HORČIČNÉ ZRNKO...

Tento mesiac je zvlášť venovaný Panne Márii, ktorú pozdravujeme ružencovou modlitbou. Je to veľmi pekná a stará modlitba. V mnohých rukách vidíme ruženec, ľudia sa modlia a tejto modlitbe učia iných. V mnohých našich farnostiach sú skupiny ľudí, ktorí sa každý deň modlia túto modlitbu – tzv. živý ruženec. Jeden z kňazov kedysi hovoril, že po smrti svojej mamy si prezeral videokazetu zo svojej priľmnej slávnosti a zistil, že človek, ktorý nahrával túto slávnosť, ukazoval mnohokrát zblízka spracované ruky jeho mamy. Boli to ruky osoby, ktorú mal najradšej na svete, ruky poorané hrubými žilami od tažkej práce na poli. Najkrajšie však bolo to, že matka počas celej slávnosti držala v rukách ruženec. Ostala po nej taká pekná pamiatka – ruky opletené ružencom.

10.10.2004, 28. nedela v cezročnom období, Lk 17, 11-19

Cez prázdniny som bol v Medžugori, v Chorvátsku. Tam sa už niekoľko rokov zjavuje Panna Mária a vyzýva k zmene života, k modlitbe a pôstu a seba nazýva Kralijca Mira, čiže Kráľovná mieru. Svet neustále potrebuje mier, možno ešte viac práve dnes, keď je na svete toľko teroru a keď my sme podobní desiatim malomocným z dnešného evanjelia a potrebujeme sa očistiť. V poslednom období Panna Mária vyzýva: Drahé deti! Pozývam vás všetkých k obráteniu srdca. Rozhodnite sa, ako v prvé dni môjho príchodu sem, k úplnej zmene svojho života. Tak budete mať silu, dietky, poklaknúť si a pred Bohom otvoriť svoje srdcia. Boh vypočuje vaše modlitby a vyslyší ich. Ja sa prihováram pred Bohom za každého z vás. Ďakujem vám, že ste prijali moje pozvanie.

17.10.2004, 29. nedela v cezročnom období, Lk 18, 1-8

Boha máme vždy prosiť, zvelebovať a ďakovať mu. V dnešnom evanjelii nám Pán Ježiš dáva príklad vytrvalej modlitby. V Medžugori Panna Mária hovorila, že nám

necháva päť kameňov, ktorími budeme môcť bojovať s diablon. Sú to: ruženec, modlitba srdcom; biblia, pôst, spoved aspoň raz v mesiaci. Podstatou modlitby je osobná angažovanosť. Modlitbu nemôžno len „odrecitovať“, ale treba v nej angažovať svoje srdce a byť vytrvalý. Tak ako onen človek z evanjelia, ktorý dostal všetko, o čo prosil, lebo bol vytrvalý. Modlitba srdcom znamená, že nielen perami. Totiž možno vyslovit množstvo slov, ale modlitba bude daromná.

24.10.2004, 30. nedela v cezročnom období, Lk 18, 9-14

Pán Ježiš nám opäť predstavuje obraz modlitby, keď dnes v kostole počujeme Božie slovo. Dvaja ľudia a dve rôzne modlitby. Jedna pyšná, hrdá a nadutá, kým druhá pokorná, plná lútosti a pokánia. Takúto modlitbu, teda tú druhú, si žiada Boh. Slová Panny Márie z Medžugoria vyjadrujú to, čo si Boh želá v našej modlitbe.: moje deti, pozývam vás k osobnej premene. Tento čas patrí vám. Bez vás Boh nemôže uskutočniť svoje plány. Milé deti, vy budete prostredníctvom modlitby každý deň rásť a približovať sa k Bohu. Treba si položiť otázku: približujem sa svojou modlitbou k Bohu, alebo je moja modlitba podobná modlitbe farizeja z dnešného ovanjelia?

31.10.2004, 31. nedela v cezročnom období, Lk 19, 1-10

V našich kostoloch je dnes veľký sviatok. Výročie posvätenia kostola. Keďže dátumy posvätenia našich kostolov sú rôzne, liturgicky sa ich oslavuje v jeden deň. Pán Ježiš ide navštíviť Zacheja, mýtnika a hrievnika. Mal taký zvyk. Preto ho nenávideli, že sa stýkal s hrievníkmi. On však hovorieval, že ho potrebujú. V našich kostoloch sú na stenách malé sviečky, presne tam, kde biskup pomazal stenu

svätým olejom. Tieto sviečky by dnes mali horiet. Voláme ich zachejkami. Na pamiatku Ježišovej návštevy u Zacheja. No a preto, aby sme vedeli, že práve tu prichádza Ježiš do našich sŕdc, ktoré vôbec nie sú iné, ako mýtnikovo srdce.

7.11.2004, 32. nedela v cezročnom období, Lk 20, 27-38

Pán Ježiš dnes hovorí o večnom živote, ktorý bude úplne iný, než sa nám zdá, než si ho predstavujeme. V poslednom období som prežil smrť istého mladého človeka. Ako vždy pri takejto udalosti sa naskytá otázka: prečo? Najkrajšiu na to odpovedá text (Mdr 4, 7-15): Boh dáva odpoved v mnohých textoch Sv. Písma, v ktorých na viacerých miestach čítame o tom, že večný život bude čímsi veľmi nádherným. Ľudia, Ježišovi súčasníci, uvažovali „ľudsky“. Mysleli si, že bude tak ako tuná. V týchto dňoch sa modlíme za našich zosnulých. Spomeňme si na nich pred Bohom.

Zjavenia Panny Márie v Medžugori ešte neboli potvrdené, keďže sa nadalej uskutočňujú. Avšak mnohé odporúčania P. Márie by sa zišlo realizovať, predovšetkým modliť sa srdcom. Veľký dojem robia ruženice zhotovené z miestnych kamienkov, ktoré možno získať v Medžugori. Priprinájú, že modlitba je ako kameň na diabla...

Kňaz PAVOL KUBANI

Chlebom a soľou vítajú Oravci starostu dožiniek

Prehliadka dožinkových vencov

ORAVSKÉ DOŽINKY '2004

Na prelome augusta a septembra sa už tradične v jablonskej gmine uskutočňuje oslava sviatku úrody, čiže gminné dožinky, na ktorých roľníci oslavujú zavŕšenie žatevnych prác. Konajú sa zakaždým v inej obci. Dejiskom tohoročných dožinek, ktoré sa uskutočnili v nedeľu 29. augusta, bola tentoraz Oravka.

Podujatie sa vlastne začalo pred Gminným úradom v Jablonke, kde sa zhromaždili zástupcovia jednotlivých obcí v parádnich, pekne vyzdobených povozoch, ovešaných girlandami kvetov, jarabiny, javorových listov, zimozelene, ba aj ozdôb z krepového papiera. Do každého bol zapriahnutý pár rúčich koní vo vyleštených postrojoch, taktiež bohatu vyzdobených. Na povozoch boli uložené dožinkové vence z jednotlivých obcí – jeden krajsí ako druhý. Samozrejme povozníci a ostatní zástupcovia obcí boli vyobliekaní v miestnych krojoch. Povozy boli z Jablonky-Centra, Jablonky-Borov, Oravky, Malej Lipnice, Dolnej a Hornej Zubrice a Podvylka. Len Chyžnania došli na miesto zrazu traktorom, takže odpadli zo súťaže o najkrajší povoz, ktorú už pred gminným úradom začala vyhodnocovať osobitná porota v zložení: J. Knapczyk, Ing. R. Ciok a J. Pilchová.

Povozy sa čoskoro zoradili a spolu s ďalšími účastníkmi dožinek sa „cisárskou cestou“ pobrali do Oravky, kde sa v tamojšom pamiatkovom drevenom kostole sv. Jána Krstiteľa konala dožinková sv. omša. Počas pobožnosti hral v kostole dychový orchester z Jablonky a ľudová kapela Skalniok z Hornej Zubrice. Nakoniec oravčianský farár, ktorý celebroval sv. omšu, posvätil dožinkové vence a plodiny z tohoročnej úrody.

Po sv. omši sa účastníci slávnosti zhromaždili pred kostolom, kde zástupcovia Oravky na čele so svojím riaditeľom privítali podľa starodávneho zvyku starosta dožinek, vojta Juliana Stopku, chlebom a soľou. Samozrejme, chlebom upečeným z tohoročného obilia. Po tejto ceremonii sa povozy a dlhý sprievod ostatných účastníkov dožinek pobrali na kraj Oravky, kde mali prebiehať dožinkové oslavy. Otvoril ich vojt Julian Stopka, ktorý v krátkom prejave podľaoval roľníkom za obetavú prácu, ktorá aj napriek tohoročnej nepríazni počasia priniesla dobré výsledky. Prehovorili aj predstaviteľia iných obcí. Potom každá obec predstavila na pódiu svoj dožinkový veniec, aby ich mohla porota obhliadniť ešte raz a určiť víťaza a ďalšie poradie. Nakoniec predseda poroty vyšiel na pódiu a vyhlásil výsledky súťaže o najkrajší veniec. Prvé miesto priznala porota domácej Oravke pred Chyžným, Jablonkou-Centrom a Jablonkou-Boram, Malou Lipnicou, Hornou i Dolnou Zubricou a Podvylkom.

Diváci, ktorých prišlo do Oravky veľmi veľa, ale najmä delegácie jednotlivých obcí čakali však na výsledok druhej súťaže – o najkrajší povoz, v ktorej sa hodnotilo nielen výzdobu povozov, ale aj oblečenie pohoničov a ich obratnosť v riadení povozov, postroje jednotlivých záprahov a celkový vzhľad koní. Porota mala na rozlúštenie ľahký oriešok a nakoniec sa rozhodla udeliť dve rovnocenné prvé miesta povozom z Jablonky-Borov a Hornej Zubrice. Ďalšie miesta obsadili: Podvylk, Malá Lipnica, Jablonka-Centrum, Oravka a Dolná Zubrica.

Po vyhlásení výsledkov nasledoval kultúrny program, v ktorom sa divákom predstavil o. i. súbor Skalniok z Hornej Zubrice a ľudové kapely z ďalších obcí. Dožinkovú slávnosť zavŕšila ľudová veselica, ktorá trvala do neskorších večerných hodín. Do rytmu hrala dychovka z Jablonky.

Text a foto: IVAN KURUC

Povoz z Hornej Zubrice

Krempašania s dožinkovým vencom

Dnešná krempašská žatva kombajnom

KREMPACHY '2004

August-september 2004. Tohoročné jarno-letné obdobie nebolo pre roľníkov príliš priaznivé. Skôr opačne. Prevládali dažde a slnka takmer nebolo viďieť. Ked' sa však blížila žatva, síce oneskorená, počasie sa umúdrilo, začalo svietiť slnko a bolo veľmi teplo, takže roľníkom sa podarilo úspešne zozbierať úrodu. Žiaľ, nebola však príliš vysoká.

15.8.04 – futbalisti LKS Spiš Krempachy, štartujúci na turnaji o Pohár Poľska, vyhrali na domácej pôde nad celkom Železnica Rogožník 3:0.

22.8.04 – krempašký dychový orchester pod vedením Františka Lukáša úspešne vystúpil na prehliadke krajanských dychoviek v Novej Belej.

23.8.04 – krempaškí podnikatelia uhradili náklady na vydanie nového nástenného kalendára na rok 2005 – Pozdrav z Krempáčov. Témou kalendára, ktorý spracovali krajania F. Paciga a J. Kríštofek, je kultúrne dianie v Krempachoch v povojnovom období.

26.8.04 – Krempašký športový zväz LZS upravil pri základnej škole športové ihrisko, ktoré prestalo existovať v súvislosti s prestavbou školskej budovy. Ihrisko bude slúžiť nielen žiakom, ale aj volejbalistom miestneho zväzu LZS.

30.-31.8.04 – sme si pripomneli 24. výročie vzniku robotníckeho odborového zväzu Solidarita.

1.9.04 – v základnej škole a gymnáziu v Krempachoch sa konalo otvorenie nového školského roka 2004/2005.

5.9.04 – v Krempachoch sa uskutočnila cirkevná slávnosť a oslava sviatku úrody – dožinky '2004. K dobrej nálade prihľával miestny dychový orchester.

5.9.04 – v Łopusznej sa konali športové preteky požiarnických zborov Nowotarskej gminy. Veľmi dobre si počínali krempašskí požiarnici, ktorí v konkurencii 21 štartujúcich zborov obsadili vysoké 3. miesto.

Text a foto: F. P.

Vykopávanie zemiakov

Úprava školského športového hriska

NÁRODNÉ PARKY NA SLOVENSKU (2)

Malá Fatra

Má rozlohu 2630 ha a za národný park bola vyhlásená v roku 1988. Nachádza sa na severozápade Slovenska, na území okresov Žilina, Martin, Dolný Kubín a Prievidza. Vyznačuje sa pestrými geologickými, klimatickými a povrchovými pomermi (kaňony, priepasti, bralné hrebene), jedinečnými krasovými jaskynnými útvarmi, zriedkavými druhmi flóry a fauny, hol'ami a súvislými lesnými porastami s čistými potokmi. Malá Fatra sa delí na Krivánsku Malú Fatru (na severovýchod od rieky Váh – Suchý, Malý a Veľký Fatranský Kriváň, Rozsutec, Chleb) a na Lúčanskú Malú Fatru (na juhozápad od rieky Váh – Minčol, Kľak). Jej najvyšším vrchom je Veľký Fatranský Kriváň (1 709 m). V oblasti Malej Fatry je mnoho vodných prameňov a vodopádov – najväčší je Šútovský vodopád (38 m). Žije tam vyše 30 druhov cicavcov, 118 druhov vtákov a vyše 1000 druhov hmyzu, napr.: medved' hnedý, rys ostrovid, vydra riečna, orešnica perlavá, kuvičok vrabčí, tetrov obyčajný, mlok vrchovský, jašterica živorodá, sokol stáhovavý, výr skalný, skaliar pestrý, murárik červenokrídly, stehlík čečetavý, fužáč alpský. Flóru reprezentuje napr.: endemický jastrabník Morisov, mečík strechovitý, tozzia alpínska karpatská, muchovník vajcovitý, medvedica lekárska, volkské oko, stračia nôžka vysoká, očianka stopkatá, klinček lesklý, ľalia zlatohlavá, púpavec púpavový, iskerník pahorský, poniklec slovenský, prvosenka holá, víra tupolistná Kitaibelova atď.

Muránska Planina

Muránska Planina bola vyhlásená za národný park v roku 1997. Má rozlohu 21 931 ha. Okrem nádhernej prírody sa

Tiesňavy v Malej Fatre

vyznačuje mnohými chránenými a vzácnymi druhami rastlín a živočíšstva. K najvzácnejším rastlinám patrí endemický lykovec kričkovitý, ďalej zemolez alpínsky a borievka sibírska (len tu v SR), zvonček tvrdoplodý, kamzičník rakúsky, kortúza Matthiolova, ľalia cibuľkonosná, zvonček karpatský, črievičník papučkový, klinček včasný, kandík psí zub, jelení jazyk celolistý, poniklinec slovenský a ďalšie. Z fauny majú bohaté zastúpenie: orol skalný, orol krikľavý, sokol rároh, medved' hnedý, rys ostrovid, bocián čierny, hlucháň obyčajný, tetrov obyčajný, jariabok hôrny, krkavec čierny, hraboš močiarny, myšovka vrchovská atď. Najvyšším vrchom je Fabova hoľa (1439 m). Kras oblasti je vybudovaný vápencami a dolomitmi. Povrchové krasové javy – hlboké doliny vznikli činnosťou vody, eróziou alebo zrútením jaskynných stropov. Územie je popretinané množstvom puklín, z ktorých vznikli priepasti. Viaceré sú bezodtokové. Muránska planina je známa aj úctihodným počtom jaskyň – 116. Súvisí to o. i. s množstvom ponorných potokov a vývieračkami. Nachádza sa tam aj veľa vzácnych druhov teplomilných a horských živočíšnych spoločenstiev. Zaujímavým historickým monumentom planiny je povešt'ami opradený Muránsky hrad.

Poloniny

boli vyhlásené za národný park v roku 1997. Rozprestierajú sa na 164 190 ha. Je to jediná biosferická rezervácia na území troch štátov – Poľska, Slovenska a Ukrajiny. Sú tam chránené najväčšie komplexy bukových lesov, zvané aj zelené pláuca Európy. Je to územie s výnimočne malou hustotou osídlenia – 5 – 20 obyvateľov na km², preto je vplyv človeka na prostredie minimálny. Na území parku je mimoriadna koncentrácia endemických a ohrozených druhov rastlín. K endemitom patrí, napr. Fialka dácka, mliečnik sojákov, iskerník karpatský, silenka pochybná. Poloniny patria k najväčším oblastiam Európy s výskytom veľkých lesných zvierat, akými sú medved' hnedý, zubor hôrny, jeleň obyčajný, rys ostrovid a mačka divá. Rezervácia slúži na uchovanie genofondu niektorých ohrozených druhov vtáctva a udomácnených zvierat, ako je kôň huculský.

Veľká Fatra

Za národný park bola vyhlásená v roku 2002. Má rozlohu 40 371 ha. Zo severu a východu ho ohraničuje Liptovská kotlina, zo západu Turčianska kotlina a z južnej strany výbežky Kremnických vrchov. Charakteristickou črtou tohto parku sú rozsiahle hole. Celé pohorie má vysoký hlavný hrebeň, ktorý sa člení na dve rázsochy – Liptovskú a Turčiansku. Park leží na území okresov Ružomberok, Martin, Turčianske Teplice, Banská Bystrica a juhozápadnej časti Starohorských vrchov.

Nachádza sa tam pamiatková rezervácia Ľudovej architektúry Vlkolíneč, zapísaná do svetového dedičstva UNESCO, o ktorom písal vo svojich dielach básnik Pavol Országh Hviezdoslav. Najväčším prírodným bohatstvom národného parku Veľká Fatra sú zachovalé staré lesy a pralesy karpatského typu so zastúpením buka, smreka a jedle, ako hlavných drevín. Unikátom je najväčší výskyt tisu obyčajného v Európe. Nachádza sa tam vyše 1000 druhov vyšších rastlín a 50 druhov chránených rastlín. Pravé botanické skvosty predstavujú také endemity ako cyklámen fatranský a jarabina pekárovská. K ďalším chráneným rastlinám patria: lyko-

Pozrime sa na zuby

vec voňavý, kozinec alpínsky, horčinka horká prvá, iskerník pahorský, plesnivec alpínsky, starček tôňomilný, prvosienka pomúčená atď. Dopolnil tam zistili vyše 3 000 druhov bezstavovcov, z ktorých najpočetnejšie sú motýle – 932 druhov, chrobáky – 717 druhov, dvojkridlovce – 509 druhov a 350 druhov pavúkov. Najvzácnejšími druhami fauny sú: mlok vrchovský, jašterica múrova, orol skalný, murárik červenokrídly, vrchárka červenková, bocián čierny, hlucháň obyčajný, drozd kolohrvív, kuvíčok vrabčí, tetrov obyčajný a veľké šelmy – medved' hnedý, vlk dravý a rys ostrovid.

Slovenský kras

sa stal národným parkom v roku 2002. Rozprestiera sa na ploche 34 611 ha. Je to najväčšie krasové územie v strednej Európe známe množstvom nahorných planín oddelených hlbokými údoliami. Najvyšším vrcholom územia je Pipítka / 1225m/. Patrí medzi planinové typy krasu. Krasové formy predstavujú škrapy, krasové jamy a chrby, prieplavy a údolia, vývieračky, tiesňavy, ponory, kaňonovité doliny, jaskyne a priepla-

Pohľad na hrebenie Veľkej Fatry

sti s bohatou kvapľovou aj ľadovcovou výzdobou. Najväčší jaskynný systém spolu s jaskyňou Baradla v susednom Maďarsku tvorí jaskyňa Domica s dĺžkou 21 km. Ďalšie známe jaskyne sú: Gombasecká, Ardovská, Krásnohorská, Majkova, Matilda a Červená jaskyňa. Nepochybne k najvzácnejším v tejto oblasti však patrí Ochtinská aragonitová jaskyňa – jedna z troch na svete. Najhlbšou prieskumou Slovenského krasu je Kunia prieskum /203/. Jaskynný komplex Slovenského krasu je významný aj početnými nálezmi pravekého osídlenia na Slovensku – Homo sapiens fossilis, ktorý je ojedinelým nálezom szeletskej a bukovohorskéj kultúry v Európe. Jaskyne Slovenského krasu sú zapísané do zoznamu svetového kultúrneho a prírodného dedičstva. Toto územie patrí k najbohatším z hľadiska botaniky v strednej Európe. Vyskytujú sa tu napr. rumenec turniansky, zvonček tvrdoplodný a včelník rakúsky, ktoré sú v zozname svetovej červenej knihy ohrozených druhov. K vzácnym rastlinám patria tiež peniažtek zoborský, kozinec mechúrnatý belavý, hrachor panónsky mliečny, ostrica krátkošijová, zanovat' ležatá atď. Nachádza sa tam veľa druhov živočíchov, ktoré sú takiež pod prísnou ochranou, napr.: podková južný, škovránok stromový, sokol bielopazúrový, hadiar krátkoprstý, slepúch lámavý, užovka stromová, modlivka zelená, cikáda viňicová, skaliarik sivý, orol kráľovský atď.

Národné parky sú pre nás zdrojom poznania prírody, ale najmä spôsobom jej ochrany, aby sa zachovala v neporušenom stave pre budúce pokolenia.

Spr. AGÁTA KLUKOŠOVSKÁ

V minulosti ľudia neradi navštevovali lekárov, najmä na vidieku. Bolo tak jednako preto, že lekárov bolo málo a ich služby boli veľmi drahé, ale aj preto, že im príliš nedôverovali a radšej sa liečili sami alebo sa obracali na kadejakých mastičárov. Odvtedy však v oblasti zdravotnej starostlivosti nastali obrovské zmeny. Dnes v každej gmine máme aspoň jedno, a nezriedka aj viac, zdravotných zariadení, ktoré ľudia pravidelne navštevujú. Lekárska veda totiž zaznamenala veľký pokrok, hoci na druhej strane aj samotní ľudia viac dbajú o svoje zdravie

Ked však ide o starostlivost o zuby, najmä na vidieku, pokrok už nie je tak veľký. Mnohí ľudia v jednotlivých obciach sa totiž nadalej vyhýbajú zubným lekárom, a až keď je zle, obracajú sa na nich o pomoc. O akejkoľvek prevencii sa zatial nedá hovoriť. Vidiečania sa väčšinou vyhovárajú, že pre nával práce na svojich gazdovstvách nemajú čas na návštevu zubných ambulancií. Niektorých možno odrádzajú ceny zubných zákrokov, ktoré nie sú nízke, kým další sa jednoducho boja zubného lekára, bolesti pri vŕtaní dier v zuboch a pod., čo je spravidla neopodstatnené, keďže aj zubné lekárstvo zaznamenalo veľký pokrok, takže liečenie zubov, najmä v skorom štádiu, je prakticky nebolestivé. Aby sme sa dozvedeli, ako v tejto oblasti vyzerá situácia na Orave, obrátili sme sa s niekolkým otázkami na dve oravské zubné lekárky – Mariu Kuziakovú z Jablonky a Annu Wožniakovú z Malej Lipnice.

Ako vyplývalo z rozhovoru, Oravci nemajú najzdravšie zuby. Samozrejme je to závislé od viacerých faktorov, v tom od veku a uvedomovania si významu a potreby liečby a vôbec prevencie. Najhoršie na tom sú ľudia strednej a staršej generácie, ktorí zanedbávajú svoje zuby, neošetrujú si ich a k zubnému lekárovi chodia až vtedy, keď je zle, keď príde bolest a bolavý zub je už tak pokazený, že ho nemožno zachrániť. Hodno pritom podotknúť, že v kategórii dospelých sú v horšej situácii ženy, pretože v období tehotenstva sa im zuby odvápňujú, čo si vyžaduje časte prehliadky a najmä užívanie piluliek s obsahom vápnika. V značne lepšom stave má zuby mládež do 18 rokov, ktorá sa už pomerne systematicky stará o svoj chrup, dosť pravidelne navštevuje zubné ambulancie a dá si od lekára poradiť, čo má so svojimi zubami robiť a aký spôsob liečby vybrať. Najlepšie na tom sú školské deti, ktorým sa o chrup v značnej miere stará škola a v rámci školskej zdravotnej starostlivosti im zabezpečuje pravidelné prehliadky zubov, prípadne aj ich liečenie, v zdravotných strediskách buď iných zubných ambulanciach.

O aké zubné choroby predovšetkým ide? Najčastejším ochorením na Orave je najmä zubný kaz

Jablonská dentistka M. Kuziová vo svojej ambulancii

(próchnica zębów), ktorý ked sa zanedbá, môže postihnúť prakticky každého človeka. Ovela zriedkavejšie sú iné ochorenia vyžadujúce niekedy resekciu, vznik škodlivého nánosu na zuboch, praskanie skloviny a pod. Zubný kaz čiže demineralizáciu alebo odvápenie zubov spôsobujú baktérie vznikajúce v procese kvasenia v nečistom prostredí neumývaných zubov. Mladé zuby poškodzujú najmä kyslotvorné látky nachádzajúce sa v ústnej dutine, ba aj niektoré antibiotiká, napr. tetracyklín.

Ako nám uviedli spomínané zubné lekárky, najviac, lebo až 70 % ich pacientov tvoria deti a mládež do 18 rokov, kym ostatných 30 % tvoria dospelí v produktívnom veku a dôchodcovia. Najmenšie problémy sú s mládežou, ktorá si väčšinou cení svoj chrup a vedomie navštěvuje zubné ambulancie. Horšie je to s deťmi, ktoré sa spravidla boja zákrokov zubných lekárov, takže tí musia byť často aj akýmisi psychológmi, aby vedeli s deťmi nadviazať kontakt, upokojili ich a presvedčili, že liečba či oprava zubov nie je taká strašná, ako si predstavujú, skrátka, aby deti vedeli, čo ich čaká. Ked sa im to podarí, potom už všetko ide hladko. S dospeľimi je nezriedka podobne, ako s deťmi. Mnohí sa tiež boja lekárov, takže aj ich treba presvedčovať. K zubnému lekárovi sa spravidla vyberajú v jesennom a zimnom období, keď je menej poľných prác, aj to najčastejšie až vtedy, keď ich zub začína boliet, takže obyčajne si ho žiadajú vytrhnúť. Treba potom vela času, aby ich lekár presvedčil, že aj boľavý zub sa dá liečiť a môže im slúžiť ešte celé roky. Istú úlohu tu možno zohráva aj cena. Totiž vytrhnutie zuba je nepochybne lacnejšie ako zdĺhavé liečenie chrupu v zubnej ambulancii. Z tohto dôvodu si mnohí často vyberajú aj lacnejšiu výplň, najmä keď sú presvedčení, že plomby aj tak raz vypadnú a oni sa budu musieť podrobiť novému zákroku, čo sa bude spájať s ďalším výdavkom. Možno aj preto si viacerí pacienti nechcú dať robiť protézy, keďže sú pomerne drahé.

Zubné lekárstvo, podobne ako iné lekárske vedy, však zaznamenalo taktiež obrovský pokrok. Vŕanie

zubov nadzvukovými vŕtačkami dnes vyzerá úplne ináč ako kedysi a je prakticky nebolestivé, tým viac, že sa uskutočňuje so znečistením, navyše s lepšími injekčnými prostriedkami. Kvalitnejší je aj materiál na výplň vyvŕtaných dier, vďaka čomu liečený zub vydrží dlhšie v dobrom stave. V súčasnosti je najkvalitnejšie tzv. kanálové liečenie zubov, ktoré je súčasťou aj najdrahšie, ale zato najtrvácejšie. Zuby vyliečené týmto spôsobom môžu potom slúžiť celé desiatky rokov. Práve tento spôsob liečby si často volí oravská mládež.

Najviac sa o svoj chrup starajú predovšetkým ľudia, ktorí pracujú v zahraničí. Takmer všetci pravidelne navštievajú zubných lekárov a dávajú si ošetroť aj ten najmenší zubný kaz. Robia to však spravidla doma, v Poľsku, kde je liečenie zubov oveľa lacnejšie ako v západných krajinách.

Samozrejme najúčinnejším spôsobom predchádzania zubným ochoreniam je predovšetkým preventcia, teda starostlivosť o zuby, ich pravidelné ošetrovanie a najmä sústavne umývanie zubov po každom jedle, navyše dobrými pastami obsahujúcimi fluór. Je ich veľa a každý si môže vybrať podľa vlastného výkusu. Len takýmto spôsobom si môžeme dlho zachovať zdravý chrup. A keď už musíme ísť k lekárovi, neotáľajme, vyberieme sa hned, kým nie je neskoro. Nie tak, ako to urobila istá žena, o ktorej nám porozprávala zubná lekárka M.Kuziaková z Jablonky: - Raz prišla za mnou istá mladá žena s obviazanou tvárou, ktorú som - predtým takmer nevídavala v mojej ambulancii. Stažovala sa, že ju veľmi bolí jeden zub, ktorý bol navyše takmer celý čierny, a prosila ma, aby som jej ten zub vyliečila, lebo ona ide zajtra na sobáš a chcela by pred kamerou pekne vyzerat. Samozrejme zub som jej zaplomboval a vycistila tak, že vyzeral ako biely závoj, takže odišla celá naradostená. Potom už chodila ku mne na zubné kontroly pravidelne.

Text a foto: IVAN KURUC

Na našich dedinách pribúda čoraz viac obchodov, nezriedka veľmi moderných a dobre zásobených. Záber jedného z nich nám poslal nás poslal nás dopisovateľ a propagátor Života Emil Zubrický z Podsrnia, kde ho vidíme v spoločnosti Margity Siarkovej, Alžbety Bachulovej a Anny Malatovej.

Zelený javor na Morave

Zelený javor na scéne v Rožňave pod Radhošťom

Krempašský folklórny subor Zelený javor pod vedením Márie Wněkovej sa v dňoch 30.7.-1.8. t.r. zúčastnil na VI. medzinárodnom festivale slovenského folklóru Jánosíkov dukát v Rožňave pod Radhošťom v ČR. V tomto malebnom moravskom mestečku existuje zaujímavé Drevené mestečko, ktoré je prvým a súčasne najstarším areálom Valašského múzea v prírode. Nájdeme v ňom zachránené ohrozené stavby z námestí, oživené v parku Hájnice. Inicioval to už pri svojom vzniku v r. 1911 Múzejný spolok v Rožňave. Od sprístupnenia múzea v r. 1925 sa tu návštěvníci môžu zoznámiť so spôsobom života rožňovských mešťanov, remeselníkov a fojta (predstaveného obce z Veľkých Karlovíc) v 19. a na počiatku 20. storočia. Niektoré objekty tu prenesli a uchovali v originále, kým kostol, fojtstvo a krčmu „Na poslednom groši“ postavili miestni tesári.

V tomto peknom parkovom prostredí, oáze zelene a histórie života valašského ľudu, pohostinstva, predvádzania i predaja remeselných výrobkov, som sa stretol s členmi folklórneho súboru Zelený javor z Krempách, ktorý pôsobí už 15 rokov a má v súčasnosti 25 členov. V jeho repertoári sú ľudové piesne a tance predovšetkým zo slovenského Spiša, ale aj z regiónu Šariša. Na Slovensku ho dobre poznajú z vystúpení na Zamagurských folklórnych slávnostiach v Červenom Kláštore i na Detve, a v Krempachoch sa zúčastňuje tradičných fašiangov a iných

podujatí. Prispieva k dobrej úrovni kultúrnych a spoločenských podujatí slovenského regiónu a iných oblastí Poľska. Často účinkuje na Slovensku, bol tiež v Maďarsku a tleskali mu aj v Nemecku a Francúzsku.

Tento festival, ako nám povedal predseda obce Slovákov v Čechách Dr. Peter Lipták, je od prvého ročníka medzinárodný. – Po rozdelení federácie vznikla v Čechách slovenská národnostná menšina. Cítili sme potrebu organizovať pre tých 10-12 existujúcich súborov pestitujúcich slovenský folklór podujatie, kde by mohli porovnávať svoje výkony i úroveň a rozvíjať slovenskú kultúru v Čechách – to bol vlastné dôvod, prečo vznikla tá myšlienka pred 6 rokmi. Jej autorom je pán Fabišák.

Riaditeľ festivalu Dr. Vlastimil Fabišák si zaspomína na prvý ročník, keď musel zháňať súbory. – Tí, čo boli na prvom ročníku, nám urobili takú reklamu, že v súčasnosti už nemusíme zháňať súbory. Samy sa hľásia. Podľa dramaturgie daného ročníka tieto súbory prispôsobí a ich oslovi. Napr. Už teraz viem, ktoré súbory pozveme v r. 2005. V tomto roku sa ich zúčstnilo 17. Z českej republiky bolo 6 súborov pestitujúcich slovenský folklór, okrem toho súbory Slovákov žijúcich v Poľsku i Maďarsku, a samozrejme na Slovensku. Pozývame súbory, ktoré vyvýhajú slovenský folklór a žijú v Čechách, takže sme tu mali národnostné skupiny rómskej, bulharskej, poľskej a maďarskej komunity.

Pán Lipták sa veľmi pochvalne vyjadril o priebehu i organizácii tohto ročného festivalu. Ako ste vy spokojný?

– Ja som taktiež veľmi spokojný a myslím si, že aj návštěvníci, ktorí po tri dni sledovali vystúpenia slovenských súborov, odchádzali spokojní. Musím povedať, že nám prialo aj počasie, čo prilákalo dostatočný počet návštěvníkov. Ďakujem všetkým ľuďom, ktorí pracovali v organizačnom štábe.

Aké sprievodné akcie sa uskutočnili počas festivalu?

– Remeselníci mali možnosť prezentovať a predávať svoje výrobky tradičného ľudového remesla a to nielen z Čiech, ale najmä zo Slovenska. Ponúkli sme jedlá, gastronomické pochúťky vyšehradskej štvorky v hostincach „Na poslednom groši“ a vo „Vaškovej krčme“, pretože tento festival je jedným z projektov dní tradičnej kultúry vyšehradskej štvorky. Ďalšou takou zaujímavosťou bol štvrtý ročník s majstrovstvami valašského kráľovstva v mýtení masla a stretnutím mužov (chlápor) s priezviskom Jánosík. Maslo mútili dievčence zo súborov z Bulharaska, Slovenska, Poľska, Maďarska a Česka. Ktoré dievča namútilo najviac masla zo štyroch litrov smotany v maselnici, to družstvo vyhralo. Jánosíci v tom čase plnili iné úlohy. Napríklad ozbíjanie obecenstva. Kto nazbiera najviac peňází, z toho má body, cieľ atď. Vyhralo družstvo dievčat z Maďarska a Marián Jánosík z Trenčína.

Na záver sa vás chcem opýtať, ako sa vám podarilo umiestniť tento festival do tohto pekného prostredia?

– Ked' som vymyslel tento projekt, oslovil som riaditeľa Valašského múzea. V tom čase sa tu konali tzv. slovácke nedele. Našiel som pochopenie a teraz miesto slováckej nedele sa tu organizuje trojdňový Jánosíkov dukát.

Na záver festivalu Jánosíkov dukát, keď členovia všetkých sedemnástich súborov spievali slovenskú pesničku, riaditeľ festivalu rozhadzoval do hľadiska do dreva symbolick vyzrezané dukaty, ako dar, so sprievodným komentárom: ja som sice Fabišák a nie Jánosík. Ktorý folklórny súbor z poľskej strany sa zúčastní na ďalšom, VII. Festivale v Rožňave pod Radhošťom v budúcom roku?

Text a foto: JÁN KUBÁŇ

Prehliadka DYCHOVIEK '2004

Moment otvorenia prehliadky: J. Čongva (zľava), J. Burianová a L. Molitoris

Dychová hudba je na Spiši a Orave veľmi obľúbená. Preto neprekupuje, že skoro v každej obci pôsobí dychový orchester, ktorý spestruje miestne podujatia, sprevádza nás vo chvíľach radostných, ale aj smutných. Znamenitou príležitosťou k prezentácii dychovej hudby sú už tradičné prehliadky dychových orchestrov, ktoré organizuje nás Spolok. Tohtoročný, 13. ročník tohto podujatia sa konal 22. augusta v Novej Belej.

Podujatie sa začalo slávnostnou sv. omšou, ktorú slúžil novobel'ský farár Kazimierz Koniorczyk, ktorý srdečne privítal všetkých účastníkov prehliadky. Svätú omšu sprestila hrou domáca dychovka.

Po bohoslužbe dychovky z Jurgova, Vyšných Láp a Podvlnky dali pred kostolom krátke koncert, po ktorom sa pobrali k miestnemu športovému ihrisku, kde bola postavená scéna a ďalšie zariadenia.

Na dychovú nôtu

Na úvod sa publiku prihovorili moderátori Monika Bednarčíková z Novej Belej a redaktor Života Ivan Kuruc, ktorí privítali prítomných a medzi nimi o. i. generálnu konzulku SR v Krakove Janu Burianovú, predsedu SSP Jozefa Čongvu, podpredsedu SSP Dominika Surmu, podpredsedu a šéfredaktora Života Jána Špernogu, čestného predsedu SSP Jána Molitorisa, čestného predsedu OV na Spiši Františka Kurnata, predsedov OV na Spiši a Orave Františka Mlynáříka a Genovévu Prilinskú, predsedov MS na Spiši a Orave a ďalších. Kým však pozvali na javisko prvý orchester, slova sa ujali predsedu SSP Jozef Čongva a generálny tajomník ÚV SSP Ľudomír Molitoris. Prehovorila aj generálna konzulka SR v Krakove, ktorá o. i. odovzdala pozdrav od veľvyslankyne SR vo Varšave Magdy Vášaryovej,

vyjadriala radosť, že sa môže zúčastniť tohto pekného podujatia a konštatovala, že veľa mladých ľudí prejavuje záujem o dychovú hudbu.

Ako prvá zahrala domáca dychovka, ktorá sa po niekoľkoročnej prestávke opäť objavila na našej prehliadke. Prvé záznamy dokumentujúce činnosť dychovky pochádzajú z roku 1920. Jedným zo školiteľov dychovky bol aj novobel'ský farár František Moš. Niekoľko rokov účinkovala len na cirkevných slávnostiach. V súčasnosti jej kapelníkom Emil Cervas. Na prehliadke zahrala pochody The King a Severný svah, polku Ja som mladá vdova a valčík Na Dunaji, ktorý spracoval E. Cervas.

Nasledovalo vystúpenie mládežníckej dychovky z Podvlnky, ktorá tento rok oslavila osemdesiate výročie svojej činnosti. Dychovka vznikla v roku 1924 a jej kapelníkom je Jan Paleník. Môžeme ju stretnúť na rôznych obecných a gminných podujatiach, ale aj na festivaloch a prehliadkach.

Koncert Jurgovčanov po sv. omši

Už niekoľko rokov sa pravidelne zúčastňujú pre-hliadky krajanských dychoviek, ako jediná dychovka z Oravy. Má vysokú úroveň. Predstavila sa pochodom Jonny Dixie a Stauber Parade a valčíkmi V zelenom háji a Tequila.

Po Oravcoch prišli na javisko Krempašania, ktorých netreba širšie predstavovať'. Krempašská dychovka pôsobí od roku 1927 a patrí k stálym účastníkom našich prehliadiok. Pod vedením kapelníka Františka Lukáša zahrala pochody Happy Marching Band a King, valčík Tanz mit Johan Strauss a polku Nemšovanku. Krem-pašanov vytriedala jurgovská dychovka pod taktovkou Františka Čongvu. Dychová hudba v Jurgove má bohaté tradície, keďže existuje od roku 1830. Hrá na mnohých podujatiach a je stálym účastníkom našich prehliadiok. Tentoraz zahrala polky Regrutskú a Slavnickú, valčík Zahraj mi čierny cigán a paso doble Malaga. Len čo starší Jurgovčania dohrali, vytriedala ich mládežnícka dychová hudba z Jurgova, ktorá sa po prvýkrát predstavila na prehliadke. Začala nacvičovať len minulý rok v novembri. Má dvadsať členov, ktorí majú silnú motiváciu - chcú byť lepší, ako ich starší kolegovia. Teoretickú prípravu kapely má na starosti Anton Malec a na prehliadke hrali pod taktovkou Františka Čongvu. Zahrali pochody Severný svah a Salva, tango Aloa a jeden valčík.

Hudba sa niesla široko-ďaleko a zhromaždila stovky divákov, ktorí sem prišli napriek nepriaznivému počasiu a dychovky vrelo povzbudzovali. Cez prestávku sa na javisku objavil domáci folklórny súbor Spiš, ktorý predviedol pásmo slovenských a spišských piesní a tancov, čo publikum prijalo s vrelým potleskom. Po tejto krátkej folklórnej vložke sme sa opäť ocitli v rytme poliek a valčíkov, ktoré zahrala vyšnolapšanská dychovka. Tento orchester pôsobí už viac ako sto rokov. Zúčastňuje sa mnohých podujatí - obecných, gminných, krajanských, ale aj festivalov, prehliadiok a pod. Kapelníkom je Mieczysław Sołtys. Zahrali pochod Kolíne, Kolíne, valčík Kytička spomienok a polku Dve ruže.

Vyšnolapšanov vytriedala mladá dychovka z Kacvína, ktorá pôsobí len krátko, výše dva roky, ale hrá celkom dobre. Orchester tvorí tridsať členov, ktorých zaškoluje Stanisław Wojtaszek. Zúčastňuje sa rôznych miestnych, cirkevných a obecných podujatí. Predviedli pochod Muziky, muziky, pomalý fox Cizinec na pobreží, valčík Nejdražší na svete a polku Lúčanka. Po kacvínskej dychovke vyšiel na javisko predseda MS SSP v Krakove Jerzy Michał Bożyk,

POKRAČOVANIE NA STR. 24

Koncertuje trstenská dychovka Oravanka

Účastníci prehliadky na sv. omši

Divákov ani počasie neznechutilo

Hrá a spieva J. M. Bożyk

Tancuje beliansky súbor Spiš

Závraty z mysu Canaveral (Chlapčenský príbeh)

DOKONČENIE Z Č. 9/2004

- Poviem ti tajomstvo kapitána Nema. Tajomstvo vesmírnej lode Aero-nautilus. Tajomstvo lúčov života a smrti. - Sipel azda od astmy či vzrušenia. - Žijem tu sám. Nikto ma nenavštevuje. Predstav si. Autor ako ja. Pred vojnou a za vojny som vydával knihy v tisíckach výtlačkov. Za vojny sa ma Nemci pokúšali umlčať. Ale ja som dal Farinovi vyryť lúčami života a smrti na povrch Mesiaca gigantický nápis PAX. Pamätať sa? - Slovenský študent prikývol. - Uprostred vojny, keď sa Nemci chabrali do Afriky a na Kaukaz! V časoch heydrichiády v mojich románoch česki astro-nauti organizujú výmenný koncert medzi Zemou a Marsom a hrá sa, čo? Áno, Smetanova Má vlast. . Taký som ja spisovateľ... A teraz žobroním na ONV Praha 14 o sociálnu podporu - Šuchot papierov, kópie na priekeľových papieroch. - Namiesto románov klepem žiadosti, aby som neskopal od hladu. - Bol to boh hnev, na lícach sa mu triasli neoholené chlpy, oči blčali. - Vieš, čo je mojim tajomstvom? - Skoro kričal: - Vidím, vidím všetko, aj čo nevidia ostatní. Keď som bol malý a ležal som na brehu rodnej Moravy na lúke, zaboril som nos do trávy. A vieš čo som videl? Videl som rásť trávu, hýbali sa obrovské stoly, medzi zelenými stenami sa klátili obly, ja som sa začal chytia za hlavu, zem sa so mnou začala krútiť. Nerozprával som o tom nikomu. Dúfal som, že ma to prejde, keď dorastiem. Nestalo sa tak. Sedel som za stípcami čísel a tie sa mениli na liany pralesa, pustatiny mesačných kráterov, bujné pralesy planéty Venuše. To všetko je v mojich románoch, mladý priateľu. Som chorý človek, moja paní ti o tom povie, iste o tom rozpráva tvojej matke. Som postihnutý Meniérovou chorobou. Tá spôsobuje nečakané záchvaty dlhých závratov. Nie chvíľu, ale po celé dni sa potácam, krúti sa so mnou svet. Musel som odísť do invalidného dôchodku. A až vtedy som začal písat. V predvečer druhej svetovej vojny som sa stal spisovateľom. Romány som uve-

rejňoval pod menom J. M. Troska. - Som Troska, - chripel. - Písané slová mi však pomohli povzniest' sa do vesmíru.

Gymnázista dostal niekoľko kníh s venovaním. Odchádzali z pražského bytu takmer pred polnocou, ledva stihli ostatný autobus. Závraty, závraty.

3

Kým sa dostali na rušnú „US jednotku“, ktorá sa prepletá medzi prímorským kanálom a pobrežím, cez nespočetné a rovnaké mestečká a osady, hotely, motely, parkoviská, pláže, lodenice, už svietili všetky reklamy a inzeráty, začali oslepovať naprotivné reflektory a muž bol čoraz nervóznejší.

- Možno sme Pompano Beach už prešli, - mrmlal. - Nemôžeš sa trocha sústredit? - vycítal Ade. - Tu všetko vyzerá rovnako.

- Nemáš orientačný talent. Pred obočkou k nám je zdvíhací most.

- Máš pravdu. Zdvíhací most.

Zdvíhacích mostov bolo napravo niekoľko.

- Ešte sme neboli v Boca Raton. A v Palm Beach.

Išli dlho, zacviknutí medzi stovkami áut. Panebože, keď ma tu chytia závraty, nedôjdeme. Panebože, daj, aby sme došli. Oči mu zvlhl. Od únavy, od vzrušenia? Siahol si na oči a skoro si zhodil okuliare z nosa.

- Prosím t'a, sleduj aj ty cestu.

- Jasné. - Ada sedela naklonená k prednému sklu a chcela si odopnúť páš.

- Neblázni. Nie tak.

Muža sa zrazu zmocnil neodvratný pocit stratenosti. Už nebolo Kozmického strediska J. F. Kennedyho, už nebolo J. M. Trosku, lebo zomrel opuštený ako osemdesiatročný starec v malom pražskom byte v roku 1961. Dožil sa Gagarina, ale to všetko bolo predsa celkom inak. Ako mohli byť vo vesmíre prví tí Rusi? Troska nikdy nepočul o Ciolkovskom a ani ho to srdce nezaujímalо. Mal závraty a v tých sa Rusi nenachádzali.

- Ešteže som poslal pohľadnice Peterovi a Romanovi. - povedal nahlas muž za volantom a Ada sa strhla. Spomenuťa si, že Roman (to je ich vnuk) nevyslovne miluje štarty rakiet. A ich syn Peter zdedil všetky roztrhané romány s venovaním J. M. Trosku otcovi, vtedy svojmu „mladému priateľovi“. Kde ich má Peter? Akiste v pivnici. Majú dve deti a dvojizbový byt. Slovenský kozmický vek.

Mužovi za volantom znova vlnnú oči. Pre zmenu nie závraty, ale oči.

- Máš tú kazetu?

- Je vzdial v igelitke s tričkami.

Muž si vzdychol. Zrejme Ada nič nezbadala.

V tmavej guľovitej sále priestorového kina IMAX plakal. Ako idiot. Bál sa pohnúť, otočiť hlavu, siahnúť do vrecka texasiek, aby vytiahol papierovú vreckovku. Aby nikto nič nezbadal. Ani Ada. Diváci okolo sa vrteli, kašlali, híkali, mladí si stískali ruky možno aj flóchli pohlľadom po hodinkách. Iba muž z dalekej Európy („Where are you from? Oh, Europe, what a surprise...“) zrazu cítil, že pri pohľade na pomaly sa otáčajúcemu zemeguliu pod sebou, (zábery boli skvele zaostrené a plastické), sa mu tlačí do očí nezadržateľná vlhkost. Napriek opačnému vôlevému úsiliu ten prúd vlhkosti narastal, vystúpil z očí, rozlieval sa nižie, dočerta, začal stekat' pozdĺž nosa a rovno na líca. Príšerne sa hanbil. Ten prúd vlhkosti však hanbu rýchlo odplavil. Zrazu priplávala lodička bolestnej spokojnosti, smutná rozkoš. Bolo to niečo ako neželaná erekcia, ktorá sa nakoniec premení na pocit blaha.

Neskôr sa muž pokúšal analyzovať príčiny tejto erekcie dojatia. Raz v lete cez prázdniny sa prechádzal nocou s vnukom, ktorého fascinujú štarty rakiet. Sústredenie nevídanej energie. Roman, diet'a, ktoré v ďalšom tisícročí prežije vyvrcholenie svojho života, to vyjadril celkom jasne: „Starý! Uvedom si, prekonali sme príťažlivosť“. Dokázali sme nad ňou zvíťazit.“ Ale vnuk Roman neplakal. Pre neho to bolo fascinujúce, ale možné a preto to prijal do svojho srdca ako samozrejmost’.

Ibaže muži z čias J. M. Trosku tieto revy motorov chápú celkom inak. Plačú. Podliehajú akémusi zákonom, ktorý funguje. Muž si to odskúšal po návrate domov. Premietol si v slovenskom paneláku videokazetu s názvom „Sen je nažive“ a

plakal znova. Ešte, že si to premietal sám a nikto ho nevidel.

4

Manželia vybrali kľúč spod plochého kameňa pri soške leva svojho požičaného domu v Pompano Beach, pozdravili sa po anglicky so susedom, ktorý skrúcal hadicu na postrek trávnika. Volal sa Hudak a vedel, že pochádza z východného Slovenska, bol na to hrdý, ale nevedel ani ceknúť po slovensky. Potešil sa niekoľkým brožúram o Slovensku.

Teraz možno už môžem umrieť, myslie si muž, keď zaspával v požičanej spálni a dotýkal sa brožúr z mysu Canaveral na nočnom stolíku. Mal pred očami blíciace oči spisovateľa s Meniérovou chorobou v stiesnenom pražskom byte. Troska sa nedožil výpravy Američanov na Mesiac, kde zostúpi na pôdu našej obežnice aj astronaut menom Čerňan? Závraty, závraty. Erekle našich chlapčenských snov. Ale čo s nimi teraz?

5

- Nestihli sme prírodnú rezerváciu, - povedala ráno Ada. - Stále neviem pochopiť, ako môžu vydržať všetky tie volavky, bociany, pelikány, vdry a jeleňe šialený rachot štartov raketoplánov.

- Asi nemajú závraty, - povedal muž a chystal sa do sprchy.

- Viem, ty sa bojíš operencov, - smiala sa Ada. - Ja sa zas bojím raketoplánov.

Až vtedy mu prišlo na um, že mal v noci sen. Plameniaci, všetky tie biele a belasé volavky (ich mená si museli najst' v slovníku), rybári, bociany, pelikány sa vyhrnuli spoza štartovacích veží a lieťali ako splašené oproti nemu. Bol to neoriginálny hitchcockovský sen. Naplnil ho však zabudnutým odporom voči operencom. Zápas so šľahajúcimi ohňami nosných rakiet by nikto z vtákov nevyhral.

- Ani my, - povedal polohlasom.

- O čom to hovoríš?

Až minule, pred Vianocami, si spomenul na štart vzdialých rakiet. Ani sa neusiloval rozoznať tvár muža za mriežkou. Starostlivo si vybral čo najtmavší chrám:

- Nedodržať sľub Bohu a manželke je strašná vec, - povedala mu tvár za mriežkou. - Je treba uvážiť, či chvíľa nepovolenej rozkoše stojí za hrózu, ktorá nás môže čakať po večnom odsúdení.

Muž sa usiloval zachovať pokoj. Keby kňaz mal také sny ako J. M. Troška a chlapci jeho čias, mal by to povedať celkom inak. Asi takto: „Nedodržať sľub, to je ako keď vybuchne raketoplán. Tá pani učiteľka pred očami svojej triedy. Tak nejako mi padá nedodržať sľub Pánovi. Ved Pánovi Vesmíru iba málo stačí na to, aby sa oheň obrátil voči jeho zažihateľom, však? Boh je aspoň taký mocný ako séria rozzeravených motorov trysiek Saturna V.“

Pravdaže, je to predstava muža s chlapčenskými sňami. Väčšina kňazov sa však ani koncom tohto tisícročia nevyjadruje slovníkom našich chlapčenských rokov. Vnuk Roman má o pekle asi reálnejšiu predstavu, než ten rehoľný brat za mriežkou. Raz mu Roman rozprával s nadšením v hlase: „Predstav si, starký, taký štart rakety!. Je to ohňostroj, sila, ohňová víchríca. V nej zhorí všetko.“ A muž si pomyslel: Všetko, všetko, aj s gaťami, aj s tamponom, čo si vkladáš do zadku proti hemoroidom. Aj hemoroidy zmiznú. Všetko. Aj ospevovanejšie časti ľudského tela. Povedzme, ženského. To je peklo. To je Dante.

Je to iný pokoj ako ten, keď ti partnerka, priateľka povie: „Nehýb sa, prosím t'a, ostaň takto. Nič nerob.“ Kozmické ticho...v izbičke vedľa kuchyne zaliatej mesačným svitom.

Vlož kazetu, nech sa ponori do lona rekordéra. A vyvolaj si búrku štartu raketoplánu. Tu zhorí všetko. Aj s gaťami, aj s podprsenkami.

Zdalo sa mu, že kňazov hlas za mrežou už končí. Azda hovorí niečo o tom, že isté veci musia byť dokonalé. „Rozumiete, priateľu? Isté veci na svete musia byť perfektné, pevné, utesnené. Bez tolerancie. Možno na tisícinu milimetra...Musia byť dokonalé, aby prežili, aby vydržali štart. Mnohé štarty....Muž, chlap, nemôže byť hračkou v rukách nymfomanky. Rozumiete, vy tam na druhej strane mriežky?“

Pravdaže to kňaz tak nepovedal. Muž kl'ačal vo veľmi tesnej tme, pobádaný Adou, aby si dal veci života do poriadku. Blížia sa sviatky. Treba sa okúpať. Očistit' sa.

V skutočnosti kňaz z druhej strany povedal:

- Musíme s hriechom stále bojovať. Znova a znova. Napriek pádom. Sustredovať sa. Naše telo je chrámom.

Nepatrí iba nám. Za pokutu sa pomôdlite bolestný ruženec. Počúvate ma, priateľu? Naozaj... Viete sa modliť ruženec? Viete si ho zohnať?

Muž prikývol, prežehnal sa a vyšiel von. Ada ho čakala doma. Samozrejme, nemal ani ruženec, matkin sa kdesi zapotrošil pri stáhovaní či cestách po svete. Ale to sa všetko dá nahradit'. Stačia na to dve ruky, každá po päť' prstov. Držať si naprotívny prst. Odrátať si tie desiatky Zdravasov.

Muž si spomenul na priateľa Mexičana, ktorý odišiel do Paríža. Raz po jednej konferencii ho Mexičan zobrajal do záhrady inštitútu a začal sa s ním po latinsky modliť Otčenáše a Zdravasy. Povážte si, učenec. Mexičan. Dobrý človek, len nemal rád Američanov.

6

Mys Canaveral je už v čerti. Iba v spomienkach.

Len závraty ostali. Teraz muž chodí k neurológovi, aby sa náhodou neskytol kdesi na chodníku či nebodaj na prechode pre chodcov a nedopracoval sa k nerozpočtanému pohrebu.

Tie záchravy sú nevypočítateľné. Pár dní je pokoj. A potom to príde zase. Iba noci sú pomerne pokojné. Kým sa nepokúsi vstat' z posteľe, aby zašiel na WC. Vtedy sa s ním izba občas rozkrúti.

Bez ohľadu na to, aké tabletky dodajú lekári, jedno je isté: Na mys Canaveral sa nedá zabudnúť. Územie štartov, ktoré prekonávajú prít'ažlivosť, naozaj existuje. Máme informácie, že tých miest je po zemeguli viaceru.

Náš hrdina teraz iba čaká na sen, keď sa mu zjavia vtáky. Belasé a snehobiele volavky, kormorány, bociany, hnedí pelikáni, kráľovskí rybári so šarlátovočervenými zobákmami a čiernymi hrivami, raz za čas v hrôze vzlietajúce k nebu, keď štartujú raketoplány. Splašené lietajú okolo muža. Lenže muž prekoná svoju bázeň voči nim. Tieto tvoři, spolu so sympatickými vydrami, mývalmi, jeleňmi, čo sa motajú pári miľ od odštartovacích rámp, sa naučili žiť a spolužiť s ohňami. Zničujúce ohne ich občas vystrašia, ale nikdy nezničia.

Ada ako žena dospela k tomuto zložitému záveru svojho muža aj bez mysu Canaveral. Bohvie ako.

Azda na to stačí obyčajný ľudský inštinkt.

Prehliadka dychoviek...

Dokončenie zo str. 21

ktorý zahral divákom niekoľko slovenských populárnych piesničiek.

Koncert Oravanky

Veľký dojem na divánoch v Novej Belej urobil koncert dychovej hudby Oravanka z Trstenej, ktorá vznikla v roku 1979. Má dvadsať dva členov. Kapelníkom je Marián Lopáček a umeleckým vedúcim Jozef Koleják. Oravanka sa zúčastňuje mnohých domáčich, ale aj zahraničných podujatí. Bola o. i. na turné v Nemecku, Chorvátsku a Lotyšsku. Viackrát sa zúčastnila aj našich krajanských podujatí. Na prehliadke zahrála cyklus slovenských a moravských skladieb, ktoré spevom sprevádzali Janka Cabalová, Zuzana Sametáková, Ferdinand Halimovič a Peter Tretina. Znamenitá hra a pekný, viachlasný spev očarili divákov, ktorí odmenili Trstenčanov búrlivými ováciami. Kým hrala a spievala Oravanka, na oblohe vykuklo slnko a vtedy diváci mohli sledo-

vat' zoskok troch parašutistov, ktorí pristali na susednom športovom ihrisku.

Posledným akordom na prehliadke bolo vystúpenie dychového orchestra z Fridmana. Dychovka vznikla z iniciatívy členov miestneho Dobrovoľného požiarneho zboru pred päťdesiatimi siedmimi rokmi. V jej radoch hrá veľa mladých ľudí, ktorých učí Stanisław Wojtaszek. Belianskemu publiku sa ukázali z tej najlepšej stránky a zahrali polku Zimní ruže, pochod King a valčík Za horami. Po nich javisko opäť patrielo domácomu súboru Spiš, ktorý predvedol cyklus slovenských a spišských piesní a tancov a tým zavŕšil toto pekné belianske podujatie.

Poznamenajme ešte, že v našich dychovkách pôsobí čoraz viac mladých ľudí, v tom aj dievčat, čo je veľmi potrebujuče a súčasne zaručuje kontinuitu dychovej hudby v jednotlivých obciach.

XXIII. prehliadku krajanských dychoviek pokladáme už za milú spomienku a tešíme sa na nasledujúcu, na ktorú pozval prítomných generálny tajomník SSP.

Text a foto: AGÁTA KLUKOŠOVSKÁ

K r á t k o z O r a v y

Dňa 18.10. oslávi krajanka Hana Mašláková z Pekelníka 60. narodeniny. Zasa 15.08. oslávil kraján Alojz Otrembiak z Pekelníka 75. narodeniny. Ku gratuláciám manželky, dcér Uršule a Márie, syna Roberta a 10 vnúčat sa pripája aj redakcia Život.

2. septembra t.r. sa v Malej Lipnici uskutočnilo cirkusové predstavenie zamerané na žonglérske atrakcie. Cirkus postavili na ihrisku základnej školy a väčšinu divákov tvorili deti a mládež.

31. augusta sa stala dopravná nehoda v Pekelníku. Skupinka tamojších mladých futbalistov, vrajajúca sa autom z futbalového zápasu v Děbne, sa čelne zrazila s autom značky Ford, v ktorom sedel pohraničník cestujúci do práce v Chyžnom. Výsledkom nehody bola zlomená noha a odreniny, no a rozbité autá.

V polovici augusta došlo v Jablonke k dopravnej nehode, počas

ktorej autobus zrazil jazdeckého koňa vzácnej arabskej rasy. Kôň na mieste zahynul. Jeho hodnota sa odhaduje na 150 000 zlotých.

Dňa 13.08.2004 vbehol v obci Jablonka pod auto chlapec 4. ročníka ZŠ. S ťažkými zraneniami ho previezli do novotarskej nemocnice, kde bol hospitalizovaný.

Manželia Karol a Anna Novákovci z Jablonky oslavili 50 rokov spoločného života. K jubileu im srdceľne blahoželá brat Jan s celou rodinou a do ďalších rokov im želá veľa zdravia a šťastia. Ku gratuláciám sa pripája aj redakcia Život.

Jablonské trhovisko býva každú stredu plné kupujúcich hlavne zo Slovenska. Tlačový policajný hovorca T.Łukaszko z novotarskej gminy nám povedal, že spolu s kupujúcimi prichádzajú na trh aj organizované zlodejské, kriminálne živly. Oravci dávajte pozor na vreckárov!

Chyžnianski krajania nás informovali, že v okolí obce narastlo

veľa húb. Je ich tak veľa, že mnohí občania ich okrem vlastnej spotreb by predávajú aj na trhu. Ludia si tak môžu privyrobiť nejaký ten zlotty.

V dňoch 8. až 14. augusta uskutočnila Okresná hygienická správa Malopoľského vojvodstva analýzu pitnej vody vo Veľkej Lipnici. Vzorky vody odobrali najmä v domoch, ktoré predávajú mlieko. Analýza vody ukázala, že voda v Lipnici je zdravá.

Na území gminy Jablonka žije v súčasnosti 17 241 obyvateľov. V období od 1.januára do 31.augusta t.r. sa v gmine narodilo 135 detí, 70 ľudí umrelo, za prácou alebo innými povinnosťami odcestovalo 358 obyvateľov.

V auguste na území jablonskej gminy došlo k dvom krádežiam - zlodajci vykradli obchod s potravinami v Oravke a pizzériu v Jablonke. Došlo tiež k dvom samovraždám a dopravná polícia odobrala 13 vođičom vodičský preukaz za alkohol v krvi.

Sprac.: IVAN KURUC

KRAKOVSKÉ MEDOBRANIE

Slovenskí a poľskí včelári už niekoľko rokov so sebou spolupracujú. Napr. v máji t.r. boli na návšteve medzi včelármami v Bielom Potoku na Orave zástupcovia Zväzu včelárov z krakovských štvrtí Krowodrza a Centrum. Naproti tomu v septembri t.r. sa na námestí Wolnica konalo tzv. Krakovské medobranie, ktorého sa zúčastnili aj slovenskí chovatelia včiel.

Včelársky festival otvorili: predseda Poľského zväzu včelárov T. Sabat, predsedovia krakovských včelárskych správ s Krowodrza a Centra – E. Kolarski a W. Kozdronkiewicz a vydavateľ časopisu Včelár K. Žółty. Na námestí boli postavené stánky včelárov z Ukrajiny, Austrálie i Poľska a medzi nimi aj stánok firmy Apigod rodiny Mačičkovicov z Liptovského Hrádku. Program tohto dňa predvídal o.i. vystúpenie súboru Małe Słowianki a prednášku Dr. J. Strekowicza na tému Konzumácia a význam včelích produktov v ľudskom živote.

Na druhý deň podpredseda včelárskeho zväzu z Krowodrza Ing. C. Idec pozval včelárov, v tom aj hostí z Oravy pod vedením P. Kozáčika, do svojho včelína v obci Rudník nedaleko Krakova, kde sa mohli oboznámiť s moderným včelárskym hospodárstvom a súčasne pobesedovať a zabaviť pri vastre. Medzi hostmi bola aj šéfredaktorka magazínu Včelárstvo S. Olszewska, včelárky kurát Mgr. S. Kolarski, majiteľ veľkovočelína z Kanady (ok. 9 tis. včelích rodín) A. Pala a známy krakovský vedec i fotograf,

Kandidáti pred slávnostným slubovaním

Vystupuje skupina Dudy. Foto: A. Szpunar

spoluorganizátor stretnutia Ing. A. Szpunar. Počas posedenia si účastníci mohli pozrieť aj pekný kultúrny program, ktorý pripravili: O. Sestreneková z Nižnej, folklórna skupina Dudy z Rudníka a autor tohto príspievku.

Tretí deň festivalu sa začal slávnostným slubom novoprijímaných členov včelárskeho zväzu, po ktorom sa v kostole sv. Kataríny konala slávnostná sv. omša, ktorú celebroval kňaz S. Kolarski. Na záver na námestí Wolnica dala krátky koncert dychova hudba z obce Bieńkówka pod taktovkou J. Sergiela, po ktorej vystúpilo niekoľko umeleckých skupín. Podujatie zavŕšila prednáška Ing. M. Mačičku na tému – Nové podmienky chovu včiel a včelárskej produkcie po vstupe našich krajín do Európskej únie.

Na záver možno konštatovať, že krakovské medobranie bolo veľmi vydareným podujatím, na ktoré budú všetci iste milo spomínať. Možno zároveň predpokladať, že prispeje k rozšíreniu spolupráce medzi poľskými a slovenskými včelármami.

JERZY M. BOŻYK

Pracovníci veľvyslanectva SR pred rezidenciou

Úle krajana M. Soľavu z Hornej Zubrice

DEŇ ÚSTAVY SR

I. septembra pripadá na Slovensku štátny sviatok, oslavovaný ako Deň ústavy Slovenskej republiky. Pri tejto príležitosti veľvyslankyňa SR v Poľsku Magda Vásáryová usporiadala vo svojej rezidencii slávnostnú recepciu, ktorej sa zúčastnilo niekol'kosto osôb. Boli medzi nimi vysokí štátni predstavitelia, poslanci Sejmu PR, senátori, členovia vlády, cirkení hodnostári, novinári a zástupcovia vyše 60 zahraničných veľvyslanectiev, akreditovaných vo Varšave, ktorí si takto prišli uctiť slovenský štátne sviatok – Deň prijatia ústavy SR. (MD)

SPIŠSKÝ ZEMIAKARSÝ JARMOK

Už po druhýkrát sa 25. septembra t. r. uskutočnil v Spišskej Belej Spišský zemiakarský jarmok, na ktorom vystavovali rôzne odrody zemiakov. Bola tam aj výstava záhradkárskej produktov, ochutnávka a predaj zemiakových špecialít. K sprievodným podujatiám patrila aj výstava techniky používanej v zemiakarstve, semináre a prednášky venované pestovaniu zemiakov, ba aj súťaže v bielení zemiakov, pití piva, súťaž o najväčší zemiak a Miss „odroda“.

Od 1. mája t. r., keď sme sa stali súčasťou Európskej únie, sa európsky trh stal prístupnejší aj pre našich roľníkov, ktorí tiež pestujú rôzne odrody zemiakov. Možu teda prezentovať výsledky svojej pestovateľskej práce aj na Spiškom zemiakarskom jarmoku.

Myslím si, že by túto možnosť mali využiť už v následujúcom roku. (ak)

PROBLÉMY ORAVSKÝCH VČELÁROV

Včelársky rok, najmä v období znášky, môže byť úrodný alebo neúrodný. Terajší, 2004. rok, ako nám povedal krajan Michal Soľava z Hornej Zubrice, ktorého sme navštívili, bol skôr neúrodný, ba dokonca – dalo by sa povedať – dvojnásobne neúrodný. Totiž máj, jún, ba aj časť júla, kedy včely najintenzívnejšie zbierajú nektár, boli mimoriadne daždivé, čo včelstvám stáčalo prácu. Nazbierali teda menej nektáru, čiže – všeobecne povedané – v tomto roku bude menej medu.

Avšak nielen z tohto dôvodu budú mať včelári straty. Oveľa horšia bola choroba včiel, ktorá postihla viaceré oravské včelstvá. Pritom žiadnen z tamojších včelárov, s ktorými sme sa zhovárali, presne nevie, o aký druh včelich nemocí vlastne ide. Príznaky sú však strašné. Včely sa zrejme čímsi nainfikovali, čo spôsobilo, že sa z vajíčok uložených v plástoch liahli akési deformované mladé včely, najčastejšie bez krídel, niekedy však aj bez nôh, ba aj niektorých orgánov ich ústrojenstva.

Akýsi cudzopasníci už počas vývinu plodu „vyžrali“ z neho vsetko, takže novovyliahnuté včely rýchlo uhynuli. Hynuli však častejšie ako inokedy aj viaceré staršie, dospelé včely, takže pohľad na kopy mŕtvych včiel – robotníc v úloch a okolo nich bol sklučujúci a nejedného včelára zarmútil.

Včelárom neostávalo nič iné, len nainfikované včely mŕtve a plasty spáliť.

Je zaujímavé, že v tomto roku častejšie ako inokedy dochádzalo k rojeniu včiel, čo v mnohých prípadoch znamenalo pre včelárov ďalšiu stratu. Ved' len mállokedy sa majiteľovi podarí nájsť vyrojené včelstvo.

- Aj mne uhynulo veľa včiel, - povedal nám majiteľ nevelkého včeliná, krajan Michal Soľava. - Ani ja, ani iní včelári nevedia, čo je to za chorobu, ktorá včely ničí, čo spôsobuje zvýšenú rojivosť včiel a vôbec či táto vyššia rojivosť je spôsobená neznámou chorobou. Dodám ešte, že včelári už viac rokov nepoužívajú žiadnu chémiku, takže ani z tejto stránky včelstvá nič neohrozilo. A tie predsa len hynuli. Navýše zdalo by sa, že včely v tomto roku boli akési dotieravejšie a zlostnejšie, častejšie vlietali do domácností a pichali ľudí. -

Vyzerá na to, že - ako sme už spomenuli - medu a jeho výrobkov bude v tomto roku menej, čo môže znamenáť len jedno, že ich ceny stúpnu, a to sa odrazí na vreckách každého z nás – spotrebiteľov.

Text a foto: IVAN KURUC

VÝSTAVA V KRAKOVE

I. septembra 2004 sa v audiálnej galérii 13. obrazov v Krakove konala vernisáž výstavy obrazov akademickej maliarky Heleny Papée - Božkovej. Zúčastnili sa jej o. i. generálna konzulka SR v Krakove Jana Burianová, vicekonzul Marek Lisánsky, generálny tajomník Spolku Slovákov v Poľsku Ľudomír Mitoris, viacerí krakovskí výtvarníci a ďalší milovníci umenia. Maliarka pred-

stavila na výstave 13 obrazov, medzi ktorými vynikali najmä portréty jej synov - Jerzyho, predsedu krakovského Spolku Slovákov a Petra, ktorý je výtvarníkom, ako aj zátišia s kvetmi a akty. Vernisáž sprevádzal hudobno-poetickej program Alicie Kondraciukovej, Andrzeja Marchewku / trúbkara / a Jerzyho Božyka. Pohostinsky vystúpili aj Jadwiga Wrońska a Anna Stanek-Włodarczyková. (ik)

KACVÍN – VEĽKÁ FRANKOVÁ

Ako viacerí čitatelia vedia, pred niekoľkými rokmi bol otvorený turistický hraničný priechod medzi Kacvínom a Veľkou Frankovou na Slovensku. Jeho

Ako viacerí čitatelia iste vedia, v Kacvíne sa nachádza jediný vodopád na severnom Spiši, ktorý je vysoký takmer 6 m. V júni t.r. sme boli svedkami pokusu niekoľkých turistov zdolať tento vodopád na kajaku. Pokus sa vydaril, aj keď riečka Kacviňanka bola vtedy po niekoľkodňových dažďoch veľmi rozvodnená.

Foto: A. Pacyga

širšie využitie však obmedzovala potreba výstavby vhodnej cesty spájajúcej obe obce, na ktorú doteraz chýbali peniaze. Zdá sa, že tento problém bude čoskoro vyriešený a náklady na výstavbu cesty budú v 70 % uhradené z prostriedkov Európskej únie – o čom sa hovorilo na nedávnej konferencii v Nedeci. Je to nákladná investícia, keďže cesta si vyžaduje výstavbu až troch mostov, z ktorých najdlhší bude mať dĺžku až ok. 35 m. Nuž čože, uvidíme. (js)

aj kariérny rast učiteľa a jeho ďalšie vzdelávanie.

1. septembra t. r. do poľských škôl nastúpilo 6 miliónov 794 tisíc žiakov, čo je o 243 tisíc menej ako vlni. V tomto školskom roku musia všetky šestročné deti povinne nastúpiť do tried predškolskej prípravy, zriadených v základných alebo materských školách. Dôležitou zmenou, týkajúcou sa žiakov 3. ročníka navštievujúcich lycéa, je nová maturita, ktorá má byť zároveň vstupenkou na vysokú školu a nahradíť doterajšie prijímacie skúšky. V súvislosti s tým sa tretiaci už v septembri musia rozhodnúť, z ktorých predmetov budú maturovať. Predmety si musia voliť podľa toho, aký odbor chcú študovať. Novinkou je aj rozšírená škála známok zo správania. K doterajším známkom pribudli dve nové: veľmi dobré a nestatočné správanie. (ak)

SLOVENSKO A POĽSKO BEZ HRANÍC

3.-5. septembra 2004 sa v Novom Sączi konala medzinárodná výstava filatelistov z Poľska a Slovenska názvaná *Slovensko a Poľsko bez hraníc*. Patronát nad výstavou prevzali o. i. Generálny konzulát SR v Krakove a nás Spolok. Návštevníci výstavy si mohli pozrieť zaujímavé zbierky známok s rôznorodou tematikou. Napr. slovenské známky predstavovali dôležité osobnosti politického a literárneho života, rôzne historické udalosti, pamätníky, ale aj krásy prírody.

V súvislosti s výstavou slovenská a poľská pošta vydali známku s identickou tému goralských pltníkov na hraničnej rieke Dunajec. Zároveň bola zriadená spoľahlivá pltnícka pošta, ktorá prevažála poštové zásielky cez Dunajec. (ak)

KEŽMAROK - NOVÝ TARG

Obe tieto mestá už dlhší čas spolupracujú. Jednou z noviniek tejto spolupráce je projekt infokanálu, čiže, informačného mosta medzi oboma mestami, schválený nedávno pri príležitosti 10. výročia vzniku Euroregiónu Tatry. V rámci tohto projektu, na ktorý Kežmarok došiel už 13 200 eur, vybudujú informačný kanál pri existujúcom káblom rozvode, ktorý umožní sústavnú výmenu informácií zo života týchto miest a ich okolia. Súčinnosť s káblovou televíziou v Novom Targu, vytvorí nové podmienky pre spoluprácu cezhraničných štruktúr.

Prikladom spolupráce oboch miest je aj trh ľudového remesla v Kežmarku, na ktorý organizátori pozývajú aj remeselníkov z Nového Targu a iných poľských miest a obcí. Na druhej strane Kežmarčania, ale aj ďalší záujemcovia zo Slovenska, sa pravidelne zúčastňujú jarmoku v Novom Targu. Už niekoľko rokov sa čoraz pravidelnejšie uskutočňujú stretnutia podnikateľov z Kežmarku i Nového Targu a ich okolia, ako aj zástupcov slovenských i poľských turistických kancelárií. Napokon v rámci spolupráce oboch miest umelecké školy zriadili pri kežmarskom hrade detský park a vybavili ho potrebným zariadením. (ik)

SÚŤAŽ HISTORICKÝCH RUŠŇOV

Vo zvolenskom rušnovom depe sa uskutočnila zaujímavá súťaž – preteky historických parných rušňov. V deviatich disciplínach súťažili železničari zo Slovenska, Maďarska a Česka. Súťaž vyhrala Ostrava pred Vrútkami a Zvolenom. Vítazí boli najrýchlejší aj v sprinte, hoci ich lokomotíva bola zo všetkých najstaršia a vyrobili ju pred sto rokmi.

Súčasťou súťaže názvanej Nostalgia v oblakoch pary bola aj výstava súčasných a dobových koľajových vozidiel a rôznych výrobkov železničiarskych modelárov. Záujemcovia mohli nazrieť do dobových železničných vagónov, jedálneho vozňa a vlakovej pošty z muzeálnych expozícií slovenskej a maďarskej železnice. Organizátori pripravili pre zberateľov príležitosť pečiatku a rôzne zberateľské kuriozity. (ak)

AQUAPARK V ORAVICIACH

V auguste t. r. sa začali betonárské práce na obnove termálneho kúpaliska

v Oraviciach. Stavebné materiály a liatiny betón vozia nákladné autá a domiešavače z partnerskej firmy Chyžbet z Chyžného. V areáli renovovaného kúpaliska vznikne totiž Aquapark – vodné stredisko oddychu a atrakcií. Postavia tam o. i. finsku saunu, sedací bazén, tobogány, čiže šmykačky a ďalšie zariadenia a celý areál obložia dlaždicami. Predpokladá sa, že po ukončení stavebných prác a estetickej úprave okolia kúpaliska bude nový aquapark otvorený na začiatku budúcej sezóny. (ik)

DAR SRDCA

Naša akcia pod týmto názvom naďalej pokračuje. Tentoraz sa do nej zapojili: kr. Štefania Knapčíková z Mikołowa sumou 1403 Zl, ako aj kr. Bronislav Knapčík z Mikołowa, ktorý daroval 1685 Zl. Oba príspevky boli určené na činnosť Miestnej skupiny Spolku v Sliezsku. Srdečne ďakujeme.

Ktokoľvek by chcel podporiť náš Spolok, môže prispievať na adresu: Zarząd Główny TSP, ul. Św. Filipa 7/4, 31-150 Kraków, nr. konta: Bank Polska Kasa Opieki S.A. III/O Kraków 36-1240-2294-1111-0000-3708-6972.

Odišli od nás

Dňa 31. júla 2004 zomrel v Jablonke vo veku 79 rokov krajan

JOZEF ANDRAŠÁK

Zosnulý bol bratom bývalého tajomníka ÚV SSP a predsedu OV SSP na Orave Augustína Andrašáka, aktívnym členom MS SSP v Jablonke a dlhorčným čitatelom časopisu Život. Medzi krajanmi sa tešil všeobecnej úcte. Odišiel od nás vzorný krajan, starostlivý manžel, otec a starý otec. Nech odpočíva v pokoji!

Rodine zosnulého vyjadrujeme úprimnú sústrast.

Rodina a MS SSP v Jablonke

* * *

Dňa 28. augusta 2004 zomrel v Jablonke vo veku 58 rokov krajan

FRANTIŠEK KOBYLAK

Pietna rozlúčka sa uskutočnila v rímskokatolíckom, jablonskom kostole Premenia Pána. Nech odpočíva v pokoji.

Rodine zosnulého vyjadrujeme hlbokú sústrast.

MS SSP v Jablonke

Dňa 4. septembra 2004 zomrel v Kacvíne vo veku 64 rokov krajan

ANDREJ PACIGA

Zosnulý bol dlhorčným členom nášho Spolku a horlivým čitateľom Života. Odišiel od nás dobrý krajan, starostlivý manžel, otec a starý otec. Nech odpočíva v pokoji!

Rodine zosnulého vyjadrujeme hlbokú sústrast.

MS SSP v Kacvíne

* * *

Dňa 30. júla 2004 zomrela vo Veľkom Ďure vo veku 76 rokov krajanka

HELENA ONDICOVÁ

(rozená Kovalčíková)

Zosnulá pochádzala z Dolnej Zubrince a bola manželkou bývalého tajomníka nášho Spolku (v r. 1967-1970) Jána Ondicu. Odišla od nás vzorná krajanka, starostlivá maželka, matka a babička. Nech odpočíva v pokoji!

Rodine zosnulej vyjadrujeme hlbokú sústrast.

MS SSP v Sliezsku

Z kalendára na október

Záhradkári

V tomto mesiaci dokončujeme zber plodovej zeleniny (ak sme ju uchránili pred mrazmi) a najmä hlúbovej a koreňovej zeleniny. Ako prvý vyberáme zeler a skladujeme ho tak, že bulvy s nepoškodenými srdiečkami ukladáme do piesku buď z nich robíme pyramídu s koreňmi dovnútra prísýpanými pieskom. Podobne v piesku skladujeme petržlen, mrkvu, pór i kaleráb. Časť petržlenu a póru (nakopcovanej) môžeme nechat' na záhonoch, kde dobre prezimuje. Červenú repu po orezání vrhnate skladujeme voľne nasýpanú v pivnici. Kapustu (okrem tej, čo chceme kvasiť) a kel môžeme nechat' až do silných mrazov vonku a až potom ich vyrežeme a uložíme v pivnici na polici bud's koreňmi v pareniku. Doň môžeme dávať aj nedorastený karfiol. Naproti tomu vybratý ružičkový kel a neskôr kel stačí dobre prikryť čačinou a fóliou na záhone, kde dobre prezimuje. Môžeme ho potom (podľa potreby) vyberať za bezmráznych dní.

Ovocinári

dokončujú obeťanie jesenného ovocia a zimných sort jabĺk a hrušiek. Obraté ovocie treba starostlivo vytriediť a hned' ukladať na liesky bud' do debničiek vo vyčistenej a dobre vyvetranej pivnici alebo komore so stálou teplotou 2-5°C a vzdušnou vlhkosťou 88-92 %. Menej kvalitné ovocie spracúvame alebo nechávame na konzumovanie v prvom rade.

Dôležitou prácou v tomto období je sadenie ovocných drevín – najprv ríbezľ a egrešov, potom jadrovín a kôstkovín. Pred vysadzovaním korene sadeníc močíme 10-12 hodín vo vode bud' kaši pripravenej z ornice, kompostu a močovky, aby sa lepšie ujali, a sadíme do skôr pripravených jamiek. Potom ich zalejeme vodou (10-12 l na kus). Keď voda vysiakne, urobíme okolo stromčekov kopčeky a kmene opatríme chráničmi proti hlodavcom. Vo voľnom čase možno prerezávať koruny jadrovín a hnojiť i rýlovať pôdu pod stromami.

Chovatelia

pripárajú mladé sliepky na znášku. Aj keď je hmotnosť vajec plemenným znakom, možno ju určitými opatreniami ovplyvniť. Keby sme intenzívnu výživou urýchli dosiahnutie pohlavnnej dospelosti a tým vyvolali „predčasné“ znášku, vajcia budú mať aj tak nízkú hmotnosť, akú majú nielen tzv. kuracie vajcia (býva ich 14-18), ale aj vajcia znesené neskôr. Keď spozorujeme, že slipečky pohlavné dospevajú (tvarovanie a vyfarbenie hrebeňov, lalokov, chrostov, brucha), zmeníme kŕmnú dávku tak, aby mala viac bielkovín, minerálnych látok, najmä vápnika a vitamínov. Kto chová husi, mal by čo najsôr vybrať kusy pre nový chovný kŕdel' a obzrietať sa po novom gunárovi, aby ho husi ešte pred párením prijali. Keď je jeseň pomerne teplá, možno husi po tretí raz podškľbať.

Včelári

Včelstvá ešte využívajú každú príležitosť na prelety a za priazivého počasia včelstvá dobrých úžitkových vlastností zbierajú ešte peľ. Pred úlmi niektorých včelstiev býva za teplého počasia v poludňajších hodinách rušno. Mladé včely využívajú príležitosť na orientačné prelety, pričom sa zbavujú nestráviteľných látok nahromadených vo výkalových vakoch. Takéto včelstvá si poznačme.

Práce vo včeliné ubúda. Treba ešte skontrolovať letáčové otvory, či niekde nie sú diery, cez ktoré by sa mohli dostat' do úla myši bud' piskory. Otvory zužujeme na výšku 7 mm. Ak strecha neprilieha, myši sa môžu dostať dnu aj zvrchu. Koncom mesiaca a niekedy aj skôr, keď sa v dôsledku nižšej teploty včely lepšie stiahnu do chumáča, takže ich v podmetoch už niet, vkladáme do podmetu pod plásty nepieskovanú lepenku. Keď je teplejší čas, odložíme túto prácu na neskôr, ale nemôžeme na ňu zabudnúť. Na jar totiž vytiahnutím a vyčistením podložky ušetríme včelám veľa práce; nemusia samy vynášať mŕtvolky i melivo a okrem toho podľa stavu na podložke a počtu mŕtvoliek, ktoré cez zimu spadli na dno, sa veľa dozvieme, ako včelstvo zimovalo, aký je jeho stav po prezimovaní a do značnej miery aj to, aký je jeho zdravotný stav. (jš)

ZBIERAME BYLINY

Dnes si povieme niekoľko slov o liečivých účinkoch **rozmarínu lekárskeho** (lat. *Rosmarinus officinalis L.*). Je to vzdyzelený poloker vysoký 50 až 100 cm. Pochádza z juhozápadnej Európy a u nás sa pestuje v záhradách a kvetníkoch. Má čiarkovité listy s kožovitým povrchom a v pazuchách listov mu vyrastajú fialové dvojpyskaté kvitnúce v júni.

Na liečebné účely sa zbierajú najmä listy v období kvitnutia buď krátko po ňom, občas aj zelené nezdrevnatelé výhonky. Možno ich sušiť na zatienenom vzdušnom mieste buď umelým teplom do 35°C. Rozmarín obsahuje najmä silicu, triesloviny, terpénové zlúčeniny a fytoncídy. Rastlina je vo väčších dávkach trochu jedovatá, preto ju treba užívať veľmi opatrnne. Neodporúča sa najmä pre tehotné ženy.

Používa sa najmä zvonka vo forme rozličných mastí a mazadiel ako bolesttísiaci a prekrvujúci prostriedok, pri kľibom a svalovom reumatizme, nervových zápaloch a pod., prípadne pri chorobách z nachladnutia. Rozmarín sa používa i vo forme obkladov ako prísada do aromatických kúpeľov a do ústnych vód. V ľudovom liečiteľstve sa rozmarínové listy užívajú ako upokojujúci prostriedok napr. v klimaktériu a pri ženských poruchách, nervových vyčerpaniach a pod. Pije sa bud' studený macerát z 2 lyžičiek listov v šálke vody, alebo sa dáva na zápar 1 lyžička listov do šálky horúcej vody ako denná dávka. Rozmarín sa tiež používa ako žlčopudný a močopudný prostriedok, na zlepšenie trávenia, proti nadúvaniu, pri zniženom krvnom tlaku a zvonka na infikované rany, ekzémy a protiparazitom. Okrem liečebného používania sa rozmarín uplatňuje v kozmetike, voňavkárstve, v mydlárskom priemysle, pri výrobe porcelánu, v likérníctve, potravinárskom priemysle, a dokonca ako prostriedok proti moliam.

(jš)

MILÍ MLADÍ ČITATELIA!

Redakcia Život za spoluúčasti základných škôl a gymnázií na Spiši a Orave vypisuje pre vás novú

VÝTVARNÚ SÚŤAŽ ŽIVOTA '2004

pod názvom

MOJE OBĽÚBENÉ ZVIERATKO

S témou si veľmi ľahko poradíte, ved' u každého z vás sú doma nejaké domáce zvieratá. A keby neboli, určite ste videli množstvo zvierat v zoologickej záhrade. Možno napokon snívate o nejakom exotickom zvierati, ktoré by ste chceli chovať. Možnosti je veľa, preto ani pomocné námety neuvádzame. Stačí chvíľku porozmýšľať a môžete sa pustiť do práce.

Súťaže sa môžu zúčastniť všetci žiaci základných škôl a gymnázií, ak nám pošlú aspoň jednu prácu na uvedenú tému. Pri práci môžete používať ľubovoľnú techniku – farbičky, pastelky, ceruzky, textil, drevo, krepový papier a pod.

Každá práca musí obsahovať nasledujúce údaje: názov (titul), meno a priezvisko, vek, triedu, školu a presnú adresu autora.

Svoje práce posielajte na adresu redakcie (Redakcia Život, ul. św. Filipa 7/7, 31-150 Kraków) najneskôr do **20. decembra 2004**.

Najlepšie práce získajú hodnotné ceny a budú uverejnene v Živote.

Srdečne pozývame!

JANA BELAŠIČOVÁ

PRED ODLETOM

V hustom kroví pri potoku
Počut kačku modrookú.
Do batoha veci balí,
Ved domov sa vráti zjari.

Cesta tá je veľmi dlhá,
Potrebná je taška druhá.
Tam uloží veci milé
Na večerné pekné chvíle.

Pestrý klobúk, sukňu novú,
Aj blúžičku fialovú.
Svetrík, keby fúkal vietor,
Sám kácer ho pre ňu plietol.

Pribaliť aj dáždnik treba,
Ked poplačú kvapky z neba.
Hrebeň, ba i mašle nové,
Na prechádzky novembrové.

Vtom kácer už na ňu volá:
- Zbalila si sa, žena moja?
S úsmevom ho kačka víta,
Že zbytočne sa vraj pýta.

- Šikovná som, ved to vieš,
prečože sa sptyuje?
Dve tašky som pobalila,
Už je mi aj dlhá chvíla.

Kácer vošiel do dverí,
svojim očiam neverí.
- Dostatok je jedla, vody,
máš všetko do nepohody?

Prekvapená kačka vraví:

- Čo to táraš, muž môj
drahy?

Zbalila som veci
milé,
Na večerné pekné
chvíle.

Pestrý klobúk, sukňu novú,
Aj blúžičku fialovú.
Svetrík, keby fukal vietor,
Ty sám si ho pre mňa
plietol.

Kácer chytá závraty,
Nahlas volá na raty:

- Ach, ty žena premilá,
či si sa mi zbláznila?

- Budeme jest mašle, blúzku
a či tvoju sukňu úzku?
Zaplakala kačka mladá,
Že balenie nemá rada.

Utrel kácer žene slzy,
Povedal, že ho to mrzí.
Pomohol jej zbalit tašky,
Ba i batoh trochu tažký.

Spokojne sa kačka milá
K mužíčkovi pritlila.
A pred cestou dalekou,
Zadriemali pod dekom.

JANA BELAŠIČOVÁ VEĽKÉ PLÁNY

Sedím v škole, to je vec,
bude zo mňa učenec.
Budem slávny, múdry veru,
raz do sveta spravím dieru.

Vzdelanie mi zatiaľ chýba,
potrva to chvíľku iba.
O pár rokov, verte mi,
spoznám múdrost' na Zemi.

Na začiatku cesty stojím,
myslím, že sa trochu bojím.
Snáď to nikto nezbadá,
ved' už som žiak prvej A.

ČO JE TO?

Október ich vyzlieka,
Oblieka ich marec.
V ich tôni rád odpočíva
Aj diet'a, aj starec.
(ymortS)

Na záhrade rástol,
Ked' bol ako kastról,
Dogúľal sa na stôl.
(nôleM)

Každý z nás ich potrebuje,
V zime, v lete nosí.
Vo dne plné bývajú,
Ale prázdné v noci.
(yknápoT)

ŠTEFAN MORAVČÍK SLÁVIČIE HNIEZDO ORAVA

Orava, Orava,
ty riečka spevavá,
l'udom sa ani nezdá,
kolkože bášnikov,
slovenských slávikov
vylietlo z tvojho hniezda!
Každá tvoja vlnka hravá
bystrila um Hviezdoslava,
Kukučina, Dilonga...
Lodička s ich piesňou pláva,
vždy z nej zaznie radost' pravá,
ked' nám aj dnes zažblnká.

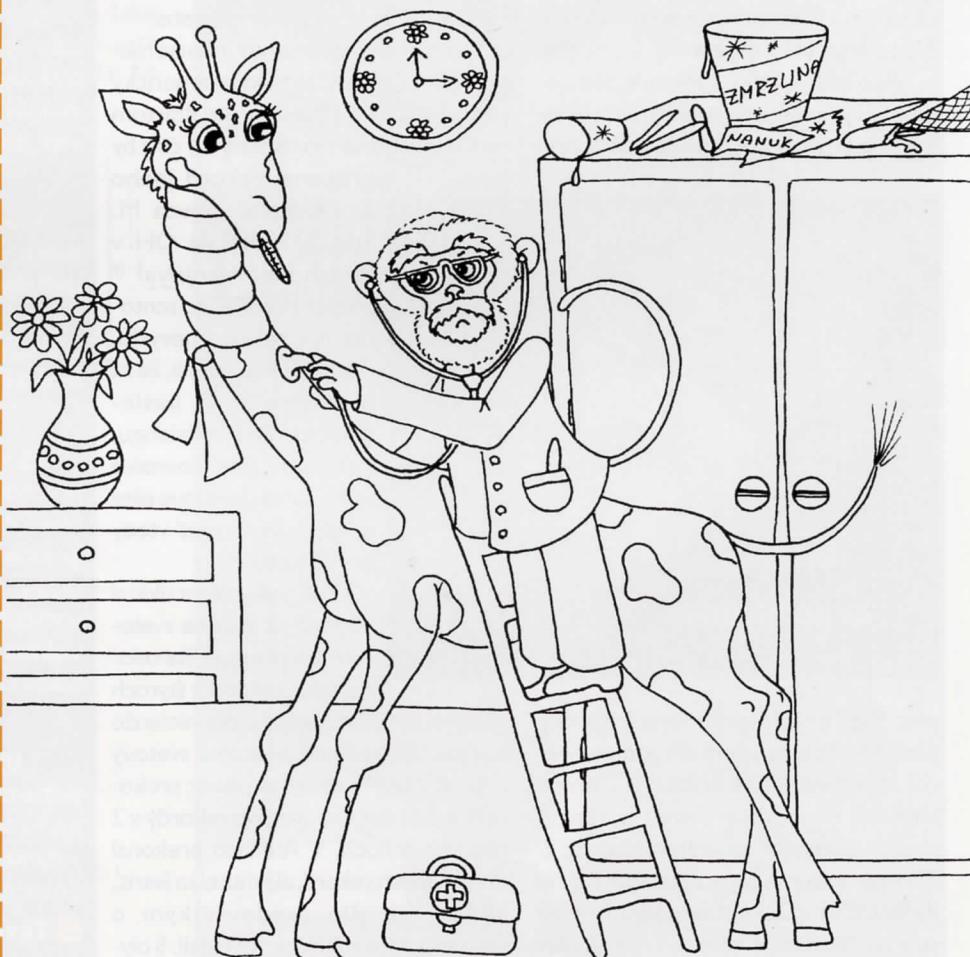
POD MURÁŇOM STOJÍ LIPKA ZELENÁ

2. Neboj sa ty, šuhajíčko, ženy zlej;
len sa napi tej vodičky studenej;
dostaneš ty ženičku,
červenú jak ružičku,
tá zostane verná tvému srdiečku.
3. Pod Muráňom stojí hruška zelená,
na tej hruške visí hruška červená,
kto tú hrušku jest' bude,
4. Neboj sa ty, šuhajíčko, ženy zlej;
len sa najedz tej hruštičky červenej;
budeš mat' dcérečku,
červenu jak ružičku,
a tá dcéra milovať ta vždy bude.

MAĽUJTE S NAMI

Milé dievčatká a chlapci, uhádnete prečo žirafka ochorela? Vyfarbrite obrázok a svoje práce pošlite do redakcie. Najkrajšie odmenime slovenskými knihami. Z posledných sme vyžrebovali: Luciu Dronzakovú zo Spišskej Starej Vsi a Barbaru Kapušiakovú z Podsrnia.

ATÉNY '2004

Za nami sú už ďalšie, XXVIII. letné olympijské hry v Aténach, ktoré vlastne začali olympijské súťaženie v 21. storočí. Boli to hry z mnohých hľadísk veľmi vydarené, s prekrásnou otváracou slávnosťou a úžasného zápolením vyše 10 tis. športovcov z 201 krajín. Pripomeňme si z týchto hier aspoň niekoľko faktov.

Ako sa všeobecne očakávalo, celkovými víťazmi OH sa stali športovci Spojených štátov, ktorí vybojovali až 103 medaily, v tom 35 zlatých, 39 strieborných a 29 bronzových. Druhé miesto obsadila Čína (32+17+14), potom Rusko (27+27+38), Austrália (17+16+16), Japonsko (16+9+12) a Nemecko (14+16+18). Poľsko s 10 medailami (3+2+5) skončilo až na 23. mieste – najhoršom za posledných 30 rokov. Zato celkom pekne si počínaли slovenskí športovci, ktorí vybojovali 6 medaily (2+2+2), čiže o 1. viac než pred 4. rokmi v Sydney. Hovoriac všeobecne, boli to dobre zorganizované, pokojné a bezpečné hry, aj keď sa ani tentoraz nevyhli škandálom s užívaním nedovolených prostriedkov. Ale to je už iná kapitola.

Ako každé veľké športové podujatie, aj hry v Aténach mali svojich hrdinov, ktorí svojimi výkonom udivili celý

svet. Patrí k nim nepochybne americký plavec M. Phelps, ktorí si z Atén odviezol až 8 medailí – 6 zlatých a 2 bronzové. O tri medaily menej (v tom 3 zlaté) vybojoval austrálsky plavec I. Thorpe, ktorý sa chystá štartovať aj na ďalších OH v Číne. K hrdinom hier by sme mohli zaradiť ešte rad ďaších pla-

vcov budú gymnastov, ktorí vybojovali po niekoľko medailí, a medzi nimi aj Poľku Otiliu Jędrzejczakovú, ktorá získala 3 medaily (zlatú a 2 strieborné) v plávaní na 100 a 200 m. motýlikom a na 400 m. kraulom, ako aj Maročanu H. El Guerrouja za víťazstvá za stredných a dlhých tratiach (1500 m a 5 km), čo sa doteraz nikomu nepodarilo. Veľké uznanie patrí tiež poľskému chodcovi R. Korzeniowskemu, ktorý v znamenitom štýle vyhral chôzu na 50 km. Dodajme, že štartoval na troch OH a z každých doviezol aspoň jednu zlatú medailu. Má ich už štyri.

Najväčším fenoménom športu na OH v Aténach bola však podľa nás nemecká kajakárka, 42 ročná Birgit Fischerová, ktorá v rokoch 1980-2004 štartovala až na šiestich Olympijských hrách a zakaždým vybojovala aspoň dve medaily. V Aténach si do svojej medailovej kolekcie doložila dve (zlatú a striebornú), takže má dokopy osiem zlatých a štyri strieborné medaily a v tabuľkách multimedalistov OH všetkých čias je na piatom mieste.

Ako sme už spomenuli, najviac medailí (8) v Aténach vybojoval americký plavec Michael Phelps. Pred štartom na OH plánoval sice 8 zlatých, čím by

prekonal rekord iného amerického plavca M. Spitzu, ktorý na OH v Mnichove vybojoval 7 zlatých medailí, no tentoraz mu to ešte nevyšlo. Phelps však oznámil, že sa o to pokúsi na nasledujúcich OH v Pekingu, kde bude mať rovnako veľké šance, keďže je ešte mladý – bude mať vtedy len 23 rokov.

Svoj veľký talent ukázal Michael už vlni na svetovom šampionáte v Barcelone, kde štartoval v štyroch

rôznych súťažiach a v každej nielenže zvíťazil, ale súčasne prekonal svetový rekord. Navyše ako prvý plavec prekonal v jeden deň dva svetové rekordy v 2 rôznych štýloch. V Aténach prekonal sice len jeden rekord, ale musel sa šetriť, keďže mu išlo predovšetkým o víťazstvá, čiže o 8 zlatých medailí. S oly-

piským bazénom v Aténach sa rozlúčil ako skutočne veľký športovec, keď svoje miesto v polohovej štafete 4x100 m. prenechal svojmu najväčšiemu súperovi I. Crockerovi, ktorý sa vďaka tomu vrátil domov taktiež so zlatou medailou. Poznamenajme ešte, že Phelps trénuje každý deň a zakaždým si „zaplává“ 15-17 km. Či však takýto režim vydrží do ďalších hier, uvidíme o 4 roky. (jš)

KRÁTKO ZO SPIŠA

Anna Antolcová (na snímke) z kapely FS Spiš z Novej Belej získala II. miesto v kategórií inštrumentalistov na tzv. "Sabalowych bajaniach" v Bukowine Tatrzańskiej. Zahrala slovenské a spišské skladby: verbunk, Zaspievaj slávičku, Už som obišiel štyri chotáre a Maliar.

* * *

V septembri sa vo viacerých farnostiach na Spiši uskutočnili slávnostné dožinkové sväte omše, počas ktorých roľníci dákovali Bohu za tohtoročnú úrodu, ktorej symbolom boli vence upletené z rôznych druhov obilia a kvetov.

* * *

15. septembra r. sa v okolí hranicného priečodu Nedeca – Lysá nad Dunajcom uskutočnil medzinárodný výcvik, ktorého sa zúčastnili slovenské a poľské záchranné služby: požiarnici, hranicná stráž a zdravotníci. Má prispieť k zlepšeniu spolupráce v oblasti kriminality, dopravných nehôd, pri hľadaní utečencov a pod.

* * *

5. 09.2004 sa v Łopusznej uskutočnili požiarnicke preture novotarskej gminy, na ktorých si dobre počínaли Krempašania, ktorí obsadili tretie miesto za požiarnikmi z Rogožnika a Długopola.

■ Text a foto: A. KLUKOŠOVSKÁ

svet. Patrí k nim nepochybne americký plavec M. Phelps, ktorí si z Atén odviezol až 8 medailí – 6 zlatých a 2 bronzové. O tri medaily menej (v tom 3 zlaté) vybojoval austrálsky plavec I. Thorpe, ktorý sa chystá štartovať aj na ďalších OH v Číne. K hrdinom hier by sme mohli zaradiť ešte rad ďaších pla-

Exkluzívny pulóvrik

Jedným z módnych trendov tohoročnej dievčenskej módy sú odhalené ramená. Násť fialový pulóver umožní dievčatám natiahnuť veľký výstrih efektne cez ramená. Nový vzhľad dostaneme, ak výstrih necháme ako lodičkový – rukávy v takomto prípade budú trojštvrtové.

Veľkosť: 14 – 15 rokov

Materiál: 300 g fialovej pletacej priadze zn. Simplicity (100 % bavlna, 50 g = 120 m.)

Ihlice: č. 3

Skúška očiek: 22 očiek x 30 r. = 10 x 10 cm.

Vzor: podľa pripojeného nákresu

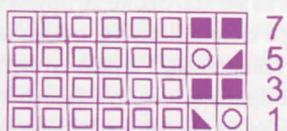
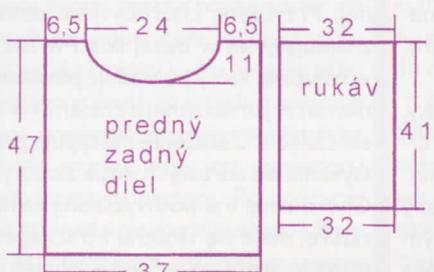
Postup práce:

Predný diel: Začneme na 80 očiek a pletieme podľa pripojeného vzoru. Vo výške 36 cm uberieme na priečrňk stredných 38 očiek a po stranach 2 x 2 a 1 x 1 očko. Ukončíme vo výške 47 cm.

Zadný diel: Pletieme ako predný.

Rukávy: Začneme na 68 očiek a pletieme: 1 okr. očko, 4 očká obr. džerzej, 7 x 8 očiek vzor, prvých 6 očiek vzoru, 1 okr. očko. Pletieme rovno do výšky 41 cm a ukončíme.

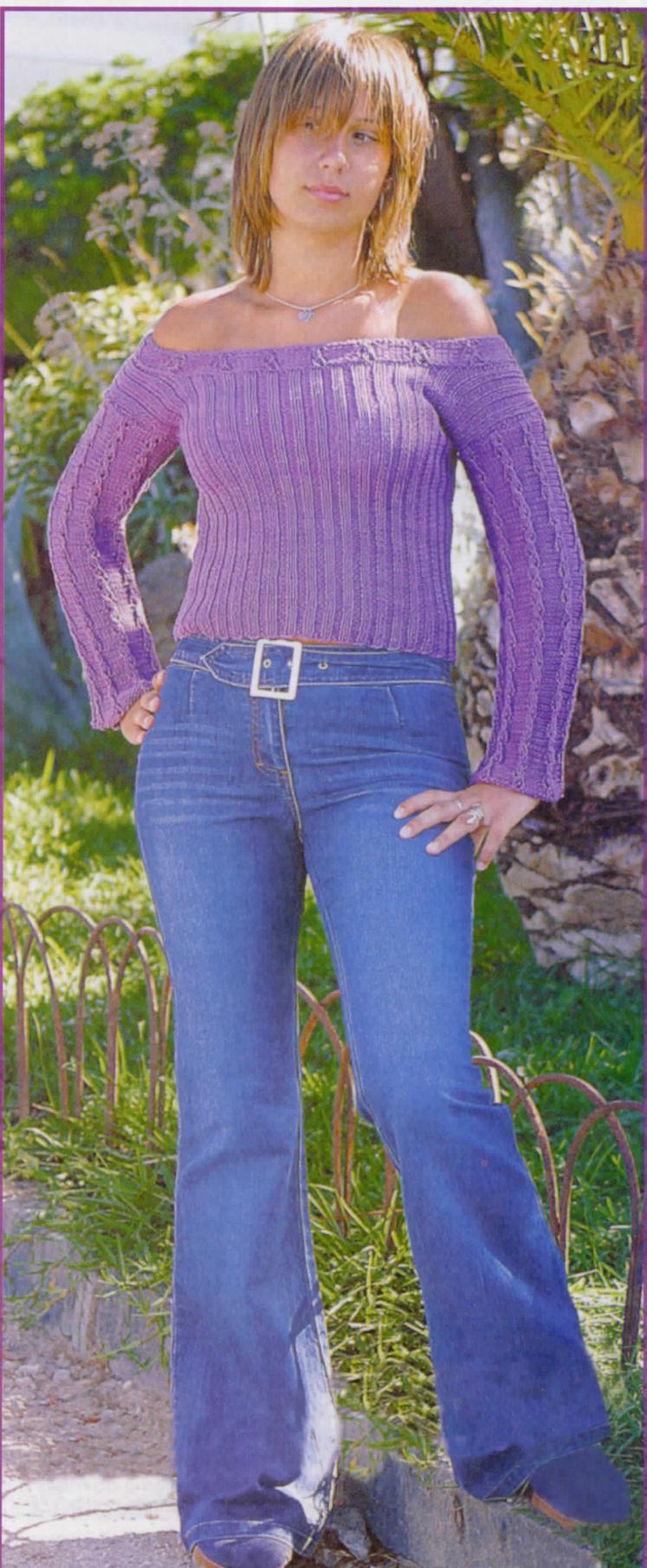
Zostavenie: Zošijeme predný a zadný diel, pravé rameno nezošívame. Okolo priečrňka naberieme na ihlicu 136 očiek a pletieme: 1 okr. očko, 3 očká obr. džerzej, 16 x 8 očiek vzor, prvých 5 očiek vzoru, 1 okr. očko. Takto pletieme 12 riadkov a ukončíme. Zošijeme pravé rameno a všíjeme rukávy. (Podľa: Katarína – Pletená móda jar-leto 2004).

Vzor

Párne riadky pletieme ako sa očká javia

- - hladko
- - obrátené
- - nahodit'
- ▲ - 2 spliesť hladko
- ▼ - 2 spliesť angl. hladko

Zuzka varí

ČO NA OBED?

BORŠČ S PIROŽKAMI. 700 g hovädzích rebierok, 100 g údeného bôčika, po 50 g mrkví a kalerábu, 1 pór, polovica malej hlávky kapusty, 1 lyžica octu, 100 g cvikly, 2 dl kyslej smotany, sol'.

Rebieka a bôčik dáme varit' do trocha osolenej vody. Keď voda začne vriť, pridáme koreňovú zeleninu pokrájanú na rezance a pomaly uvaríme do mäkkia. Potom pridáme očistenú a olúpanú cviklu pokrájanú na rezance, pokrájanú kapustu, octu a ešte povaríme. Mäkké mäso vyberieme, vykostíme, pokrájame na kocky a vložíme späť do polievky. Podávame s osobitne pripravenými pirožkami a s kyslou smotanou.

VYPRÁŽANÝ BAKLAŽÁN. 600 g baklažánu, 40 g krupicovej múky, 60 g strúhanky, 80 g masti, sol', 1 vajce, trochu mlieka.

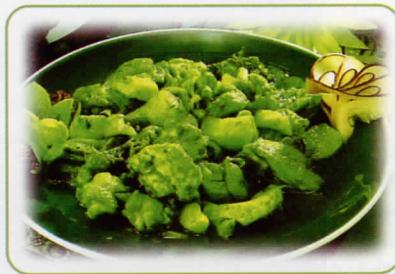
Olúpané baklažány pokrájame na hrubšie plátky. Osolíme, obalíme v múke, vajci rozšľahanom s mliekom, strúhanke a vyprážame niekoľko minút v horúcjom tuku. Podávame so zemiakovou kašou a so šalátom alebo kompotom.

PARMSKÉ REZNE. 4 telacie rezne, 8 vajec, 20 g hladkej múky, 100 g oleja, 50 g parmezánu alebo iného tvrdého postrúhaného syra, sol'.

Osobitne pre každý rezeň vylejeme na panvicu s rozpáleným olejom dve rozšľahané a osolené vajcia, opečieme ich a obrátíme pomocou rovnnej lopatky alebo širokého noža. Rezne naklepeme, okraje jemne nakrojíme, osolíme, obalíme trocha múkou a na rozpálenom oleji z oboch strán rýchlo opečieme. Do stredu každej opečenej omelety položíme prírodný teláci rezeň, omeletu z dvoch strán preložíme cez rezne a dáme na misu tak, aby zahnuté časti omelety boli naspodku. Polejeme šťavou z rezňov a posypeme postrúhaným parmezánom alebo iným tvrdým syrom. Podávame so zemiakovou kašou a uhorkovým šalátom.

ŠALÁTY

ANGLICKÝ ŠALÁT. 100 g suchej bielej fazule, 2 kocky cukru, 250 g zemiakov, 1 veľké jablko, 2 kyslé uhorky,

Weterynarz

CHOROBY KOŃCZYN KRÓW

DOKOŃCZENIE Z NR. 9/04

Puchlina przednadgarstkowa. Zdarza się, że podczas wstawiania z legowiska krowa uderza się o otaczające przedmioty. Najczęściej obija sobie nogi w okolicy stawów nadgarstkowych, czyli tak zwane „przednie kolana”. Stłuczenie takie spotyka się również u bydła przebywającego w oborach ze zbyt nisko umieszczanymi żłobami, albo u krów wypuszczanych na pastwisko z zawieszonym między przednimi nogami drągiem. Wówczas na przednich nogach poniżej nadgarstka może powstać duży guz, który szybko się powiększa. Początkowo guz nie widać, tylko zwierzę silnie kuleje. Z czasem guz staje się widoczny i szybko się powiększa. Jest wtedy miękki i wypełniony płynem. Po pewnym czasie guz twardnieje, zwierzę przestaże kuleć ale trudno mu kłaść się, wstawać i chodzić. Leczenie polega na operacyjnym usunięciu guza.

BŁONICA CIELĄT

Występuje przeważnie u cieląt 2-3-tygodniowych, które mają jeszcze bardzo delikatną błonę śluzową jamy ustnej. Przyczyną choroby jest zarazek znajdujący się w dużej ilości w ziemi i w nawozie, który powoduje powstawanie ran w jamie ustnej a czasami i w nosie cielęcia. Zarażenie następuje przez stykanie się zdrowych sztuk z chorymi. Chorą cielę ma podwyższoną temperaturę, staje się smutne i traci apetyt. Policzki, jama ustna i język obrzękają i stają się fioletowo-czerwone. Na podniebieniu i dziąsłach, a czasem i w nosie, tworzą się szarożółte strupy, wskutek czego cielęta ślinią się, oddychają z trudem i silnie sapią. Po pewnym czasie strupy odpadają, a w miejscach tych widoczne są czerwone rany, z nosa często wycieka żółtawy śluz. Czasami oprócz opisanych objawów występuje biegunka. Cielęta stopniowo chudną i zwykle po 5-8 dniach choroby padają.

Chorą zwierzę można wyleczyć tylko w początkach choroby, dlatego niezwłocznie wzywa się lekarza. Chorą zwierzęta trzeba oddzielić od zdrowych i do karmienia używać osobnych naczyń. Żywić mlekiem i jajami w za-

pobieganiu chorobie należy przestrzegać czystości w oborze.

WĄGRZYCA ŚWIŃ

Wągrzyca jest wywoływaną przez młodociane postacie (larwy) tasiemca, zwanego soliterem, pasożytyjącego w przewodzie pokarmowym człowieka. Tasiemiec, jak wskazuje nazwa, ma ciało kształtu wąskiej taśmy. Ciało składa się z główki, szyjki oraz bardzo dużej ilości członków. Głowa zaopatrzona jest w przysuwaki i haczyki, służące do przebijania błony śluzowej jelita. Długość tasiemca dochodzi do kilku metrów. Roznoscielem choroby jest człowiek, w którego jelitach żyje tasiemiec. Stamtąd wraz z kałem wydalane są również dojrzałe człony pasożyta zawierające jaja. Świnie zjadają często kał człowieka a wraz z nim także człony tasiemca. W przewodzie pokarmowym świń z jaj wydostają się młodociane, pierwotne postacie pasożyta. – wągry, które za pomocą twardych haczyków przebijają się przez ścianę jelita i dostają do krwi, z prądem której zostają przenoszone do różnych narządów ciała, najczęściej do serca, języka i mięśni karku. Wagier świń stopniowo rośnie i po trzech miesiącach ma już wygląd delikatnego pęcherzyka wielkości grochu, który jest wypełniony przezroczystym płynem. Po spożyciu przez człowieka nie dogotowanego lub nie dosmażonego mięsa, zakażonego wągrami, przeistaczają się one powoli w postać dojrzałą – tasiemca.

Wągrzyce świń jest trudno rozpoznać, gdyż objawy choroby są albo nie widoczne, albo słabo dostrzegalne. Niekiedy u świń zarażonych wągrami można je zobaczyć na dolnej stronie języka w postaci niewielkich guzków, ciemnej barwy. Wągrzyce stwierdza się dopiero po uboju, po przecięciu mięśni. Środków do leczenia takich chorych świń do tej pory nie ma. Nie należy wobec tego dopuszczać do zanieczyszczenia ludzkim kałem miejsc przebywania świń. Nie wolno wypuszczać świń bez nadzoru, aby nie wałęsały się po śmiertnikach lub innych miejscach, w których mogą zjadać nieczystości. (js)

Prawnik

JAKIE NAZWISKO?

W związku z zamążpójściem powstaje zawsze sprawa nazwiska, jakie małżonkowie chcą sobie obrać. Decyzję w tej sprawie podejmuje się podczas uroczystości zaślubin w USC, kiedy urzędnik pyta, jakie małżonkowie chcą mieć nazwisko. Możliwości jest kilka. Żona może przyjąć nazwisko męża, może też pozostać przy swoim nazwisku albo przyjąć podwójne nazwisko – swoje i męża. Tak samo mąż: może on pozostać przy swoim nazwisku, może przyjąć nazwisko żony albo nawet podwójne nazwisko – swoje i żony. Małżonkowie wspólnie ustalają też, czyje nazwisko przyjmie dziecko. Decyzję w tej sprawie podejmuje się jednak dopiero przy rejestracji jego narodzin.

ZASIŁEK NA WYCHOWAWCZYM

Każda pracownica, mająca co najmniej sześciomiesięczny staż pracy, może po urodzeniu dziecka i wykorzystaniu urlopu macierzyńskiego starać się o urlop wychowawczy. W tym celu składa u pracodawcy wniosek o przyznanie takiego urlopu. Kiedy go otrzyma, składa wniosek i odpowiednie dokumenty o zasiłek rodzinny. Składa je w urzędzie gminy właściwym ze względu zamieszkania.

Jeżeli dochody rodziny owej pracownicy nie przekroczyły kwoty 504 zł na jednego członka rodziny, ma ona prawo do zasiłku rodzinnego. Gmina zatem powinna potwierdzić, że taki zasiłek jej przysługuje. Może ona wtedy starać się także o dodatek z tytułu korzystania z urlopu wychowawczego. Musi jednak najpierw dostarczyć do gminy zgodę pracodawcy na udzielenie urlopu wychowawczego oraz zaświadczenie o okresie zatrudnienia. Zasiłek rodzinny na pierwsze i drugie dziecko od 1 maja 2004 r. wynosi 43 złote. Dodatek do zasiłku rodzinnego, obowiązujący od 1 maja br., z tytułu urodzenia dziecka wynosi 500 zł. A z tytułu opieki nad dzieckiem w okresie korzystania z urlopu wychowawczego – 400 zł.

POBYT I PRACA W UE

Czechy. Jeżeli chcemy przebywać w Czechach dłużej niż 30 dni, musimy

zgłosić miejsce swojego pobytu na tzw. „polici do spraw cudzoziemców po granicą”. Jeżeli mieszkamy w hotelu, jego pracownicy mają obowiązek nas zameldować. A więc sami nie musimy tego robić. Możemy również zwrócić się z wnioskiem o wydanie zezwolenia na pobyt tymczasowy lub stał (tzw. szczególne pozwolenie na pobyt). Wniosek taki składa się w przedstawicielstwie dyplomatyczno-konsularnym Czech. Karty pobytu są ważne 5 lat przy pobycie tymczasowym i 10 lat przy pobycie stałym. Ważność karty jest następnie przedłużana. W Czechach można pracować na takich samych zasadach jakie obowiązują obywatele Czech.

Dzieci przez granice. Jak wiadomo, od 1 maja br. możemy przekraczać granicę krajów UE nie tylko na podstawie paszportu, ale też dowodu osobistego (w tym również starego dowodu księżeczkowego). Jednak małoletni (dzieci) mogą przekraczać granicę wyłącznie na podstawie wpisu w paszportie rodzica lub opiekuna prawnego. Jedyne dzieci zameldowane w pasie tzw. małego ruchu granicznego z Czechami i Słowacją mogą przekraczać granicę na podstawie wpisu w dowodzie osobistym rodzica lub opiekuna prawnego. I wyłącznie w towarzystwie tych osób.

WARTO WIEDZIEĆ...

- Jeżeli otrzymaliśmy rachunek za telefon i jesteśmy niemal pewni, że został on zawyżony, należy wystąpić o szczegółowe zestawienie rozmów (czyli tzw. billing). Co prawda firma telekomunikacyjna ma prawo żądać od nas za jego wydanie dodatkowej opłaty, ale jeśli nasza reklamacja będzie uwzględniona, opłata ta zostanie nam zwrócona.

- Jeżeli jedno z małżonków zaciągnęło dług, drugie musi liczyć się z tym, że obydwoje ponoszą odpowiedzialność za jego spłatę. Ich majątek traktowany jest bowiem jako majątek wspólny. Komornik, aby skończyć dług, może w tym celu nawet sprzedać dom lub mieszkanie drugiego z małżonków. (js)

HVIEZDY O NÁS

VÁHY (24.9.-23.10.)

Tvoje vzťahy s predstaveným nie sú príliš dobré. Si presvedčený, že je voči tebe zaujatý. Je to však len jeho vina? Pouvažuj, čo by si urobil na jeho mieste, keby napr. jeden z tvojich podriadených podkopával tvoju autoritu? (js)

ŠKORPIÓN (24.10.-22.11.)

Začiatok mesiaca bude pokojný a dosť jednotvárny. V polovici mesiaca starosti niekoho blízkeho ti trochu po-kazia náladu. Tvoja pomoc môže byť veľmi potrebná. Na tvoju osobnú situáciu budú mať vplyv najmä finančné otázky.

STRELEC (23.11.-21.12.)

Po celý mesiac sa môžeš spoliehať na štastie – samozrejme nie v záležitostach, ktoré sú vopred odsúdené na neúspech. Avšak to, čo chceš teraz začať, niečo celkom nové, sa skončí veľmi úspešne. Spoľahni sa na svoju intuiciu.

KOZOROŽEC (22.12.-20.1.)

Bude to veľmi živé obdobie, aj keď sa ti niektoré veci nebudú páčiť. Nestážuj sa však. To, čo v práci už oddávna plánuješ, sa začne priaznivo vyvíjať. Niekoľko, na koho si sa spoliehal, t'a sklame. Lepšia bude spolupráca s niekym, koho nájdeš v poslednom čase.

VODNÁR (21.1.-18.2.)

Niečia cesta alebo zmena bydliska ti urobia trochu starostí, keďže sa tým aspoň na istý čas preruší vaše blízke styky. Na druhej strane t'a celý mesiac budú trápiť isté finančné problémky, ktorých riešenie si vyžiada veľa času a pozornosti.

RYBY (19.2.-20.3.)

Začiatok mesiaca uplynie v znamení väčších než inokedy domácich problémov. Česi rozhodnutie, s ktorým nebudeš súhlasit', ti spôsobí hodne starostí a navyše prinesie dodatočnú prácu, čo sa nakoniec citelne odrazí aj na tvojej finančnej situácii.

BARAN (21.3.-20.4.)

Bude to dosť vydarený mesiac. Čakajú ňa nové zaujímavé stretnutia a rozhovory, ktoré ti pomôžu vyriešiť niektoré osobné problémky. S financiami bude horšie, čo ti výrazne pokazí náladu. Budú ňa znervózňovať aj iné, menej dôležité otázky

BÝK (21.4.-20.5.)

Od polovice mesiaca sa situácia začne rýchle a priaznivo vyvíjať. Ocítneš sa v samom strede udalostí, ktoré ňa oddávna veľmi zaujímali. Len na tebe, na tvojej energii a dôslednosti záleží, či dokážeš využiť dlho očakávanú príležitosť.

BLÍŽENCI (21.5.-21.6.)

Čoskoro sa presvedčíš, že tvoja práca a veľké úsilie neboli märne a priniesli neočakávane dobré výsledky. Niekoľko z blízkeho okolia ti nezištne, z dobrého srdca pomôže, čo ňa veľmi poteší. Stretne ňa však aj jedná nemilá vec: budeš musieť značne obmedziť výdavky.

RAK (22.6.-22.7.)

Záležitosti, ktoré boli doteraz neisté a hmlisté, sa ti konečne podarí definitívne vyriešiť. Veľmi sa ti uľaví a začneš sa optimistickejšie pozerať do budúcnosti. Prežiješ milé chvíle vďaka sympatii istej osoby, ktorú si si dotečne.

LEV (23.7.-23.8.)

Začiatok mesiaca uplynie v znamení bujného spoločenského života a viačierých, neraz veľmi milých stretnutí. V druhej polovici zohrajú hlavnú úlohu problémy v zamestnaní. Budeš im musieť venovať najviac pozornosti. Bez nových nápadov ďaleko nezájdeš.

PANNA (24.8.-23.9.)

Najviac si ceníš vlastnú nezávislosť', ale nesmies s tým preháňať. Žiješ medzi ľuďmi, takže sa musíš aspoň občas prispôsobiť. V zamestnaní sa naskytne možnosť priaznivých zmien, ktoré sa ňa budú priamo týkať. Snaž sa ich vhodne usmerniť.

NÁŠ TEST

Práca je muka?

1. Idete si kúpiť desiatu a zistíte, že v obchode je plno ľudí:

a/ odídeťe – 1; b/ počkáte – 4; c/ prejde vás hlad – 3; d/ skúsite ho predbehnúť – 2.

2. Popoludní máte dohovorenú schôdzku a šef vás neustále niečim zdržiava:

a/ mlčky trpíte – 4; b/ ste nevľúdný – 3; c/ prácu odložíte – 1; d/ ospravedlníte sa – 2.

3. Ked' sa už nedá vyhnúť a vám sa nakopí niekoľko vecí naraz, pravdepodobne odložíte:

a/ rande – 4; b/ kino – 2; c/ prácu – 1; d/ návštevu známych – 3.

4. Hostia u vás sedia už príliš dlho a vy sa nudíte:

a/ začnete žívať – 1; b/ podriemkavate – 2; c/ strojene sa usmievate – 3; d/ vyprevadíte ich – 4.

5. Na koho by ste boli ochotní čakat', i keby sa oneskoril aj o hodinu?

a/ na priateľa – 1; b/ na nikoho – 4; c/ na partnera – 2; d/ na šéfa – 3.

6. Myslite si, že možno dosiahnut' úspech aj bez prílišnej námahy?

a/ ako kedy – 3; b/ vylúčené – 4; c/ áno, so štastím – 2; d/ výnimočne – 1.

7. Kol'ko rokov by podľa vás mala byť optimálna dĺžka školskej dochádzky?

a/ 7 – 1; b/ 9 – 2; c/ 10 – 3; d/ 12 – 4.

8. Sledujete v TV zápas a vaše mužstvo vedie. Napadne vám, že by zápas mohol v tú chvíľu skončiť?

a/ zakaždým – 1; b/ niekedy – 2; c/ ani pomyslenie – 4; d/ naopak – 3.

9. Prečo – ak vôbec – navštevujete miestu alebo ľudí, s ktorými sa nudíte?

a/ neprihádza do úvahy – 2; b/ zo slušnosti – 3; c/ z povinnosti – 4; d/ väčšinou omylem – 1.

10. Pracujete na niečom, čo vás vôbec nebaví. Čo by ste urobili, aby ste sa tej práce zbavili?

a/ dali úplatok – 2; b/ požiadali o pomoc – 3; c/ ochoreli – 1; d/ nič – 4.

HODNOTENIE

12-26 bodov: Sediet' za pracovným stolom, keď vás práca nebaví, sú pre vás hotové muky. Pracovať naplno ste schopný, len keď vás dielo baví. Žiaľ, nie vždy má človek štastie robiť len prácu, ktorá ho teší. Dôležitý, rozhodujúci krok ku kariére tak urobíte tăko.

27-37 bodov: Rozhodne nie ste typ, ktorý by sa mal predriet' a umriet' vysilením na poli práce. Na druhej strane sa však v dôležitých momentoch dokážete zapriet', zatnúť zuby a popasovať' sa s povinnosťami, ktoré vás nebavia. Nesmie sa to však stávať príliš často. To by ste tiež mohli so všetkým sekňať a ísť od toho.

MENO VEŠTÍ

MARTINA – jasné, šľachetné, statočné, úprimné a silné meno.

Žena s týmto menom je najčastejšie jedináčka alebo má nanajvýš jedného súrodenca. Je to obyčajne sestra, ktorá býva často menej pekná a schopná, sebecká a trochu hystericá, avšak napriek tomu práve ona je stredobodom pozornosti rodičov, najmä matky. Ked' je Martina jedináčka, je všetko v poriadku. Je dosť vysoká alebo strednej postavy, takmer vždy stíhlá, svížná, dosť pekná a atraktívna. Má pekné tmavé oči a husté, kučeravé vlasy. Niektoré Martiny bývajú citlivé a občas chorlavejú, ale vždy sú statočné a psychicky silné. Vyžaruje z nich veľká vnútorná sila a životnosť, aj keď sú zdanivo jemné a slabé.

Martina má veľký zmysel pre povinnosť, je poriadna a starostlivá vo všetkom, čo robí. Napriek prechodným sta-

rostiam a t'ažkostiam je spravidla optimistická a veselá. V spoločnosti sa nikdy nepriznáva k svojim problémom. Učí sa dobre a keď jej zdravie a rodinná situácia dovolia, končí strednú a vysokú školu a pomerne rýchlo zastáva vedúce miesto. Ked' končí len strednú školu, takmer vo všetkom prevyuje v práci svojich spolupracovníkov. Miluje umenie, poéziu, literatúru, hudbu a prírodu. Neznáša prehnanosť, vulgárnosť a opilost'. Ked'že je trochu tvrdohlavá a najmä vytrvalá, obyčajne dosahuje to, čo si zaumieni. Dobre sa vyzná v ľuďoch. Hoci nie je krásavica, pritahuje zrak mužov, možno podľa zásady paradoxov. Vydáva sa najčastejšie za staršieho, pokojného a dobrého človeka, s ktorým má dve deti, najčastejšie chlapcov. Je takmer vždy hlavou domácnosti. Stará sa o svoj zovnajšok, oblieka sa vikusne a elegantne, aj keď jej oblečenie nebýva príliš drahé. Napriek rôznym prekážkam osudu sa dožíva vysokého veku ako osoba do konca veľmi aktívna. (js)

– Kde si sa zasa túlal?! Ved' si priniesol včerajšie noviny!

- Dedko, došla nám múka. Zober tašku a chod' do obdchodu.

- Ale babka, ved' vonku leje, ani psa nehodno vyhnat' z domu.

- A kto ti káže vziat' psa so sebou?

* * *

- Povedz, drahý, kedy by si chcel mať svadbu?

- Najradšej v lete 21. Júna.

- Zbabelec. Vtedy je najkratšia noc.

* * *

Blondínka dostane list o kamarátke, v ktorom piše: - Som v tom.

Blondínka obracia, prevracia list a rozčulená odpíše:

- Už som tú obálku šest'krát prezrela a nevidím t'a. Kde si

* * *

- Deti, kto mi povie jednoduchú vetu? – pýta sa učiteľka.

Prihlási sa Janko a hovorí: - Dievča máva.

- Dobre, môže byť, teraz skús tú vetu rozvinúť.

- Dievča máva na vojaka,

- A teraz tú vetu zasa skráť.

- Štetka.

* * *

- Koľko, prosím vás, stojí ten budík?

- Osemdesiat korún. Osemdesiat jeden, osemdesiatdva, osemdesiattri, osemdesiatštiri...

- Prepáčte, ale ako to mám chápat?

- Vy neviete, že čas sú peniaze?

* * *

Muž vraví žene, ktorá si už hodinu vyberá v obchode topánky:

- Kúp si tieto.

- Čo si sa zbláznil? Také už dávno nikto nenosí...!

- Tak skús tieto.

- No určite! Také teraz nosia všetky ženy.

SNÁR

Veríte snom? Nie? Ani my neveríme, ale predsa každý z nás sa niekedy pozrie do snára, aj keď to pokladá za predsudok našich babičiek. Je to predsa zábava. A čo, keď sa vám dobrý sen splní? Tak teda, keď sa vám snívali:

- Kosti – najpravdepodobnejšie hádky, spory, konflikty.
- Kostolná veža – dobre vyhliadky do budúcnosti.
- Kostolný spev – pre slobodných skorý sobáš, pre ženy krst dieťaťa.
- Kostolné zvony – očakávaj radostnú udalosť.
- Kováč – si tvrdý, ale spravodlivý.
- Krádež – čaká t'a v najbližšom čase neúspech, prípadne nejaká strata.
- Kravata – čoskoro si narobiš množstvo dlžôb.
- Kŕmenie domácich zvierat – blahobyt v domácnosti.
- Kúpajúce sa deti – pre ženy tehotnosť, pre ostatných šťastné časy.
- Kupovanie atramentu – dostaneš posolstvo a lebo neveľmi dobrú správu.
- Lazaret – budeš dlhý čas pripútaný k posteli
- Laboratórium – kratšia alebo dlhšia choroba.
- Lekárnik – dostaneš sa do nevítanej spoločnosti.
- Let raketou – dlhý a pokojný život.
- Let vzducholodou – tvoje odvážne plány sa nesplnia.
- Listina – budeš mať do činenia so súdom alebo notárom.
- Lupienky vo vlasoch – dostaneš mnoho peňazí. (js)

38-48 bodov: Je obdivuhodné, ako sa donútiť dokončiť i tú najnudnejšiu prácu a nepríjemné povinnosti. Ste skutočnou oporou nadriadených i kolegov. Bez obáv vám môžu zveriť akúkoľvek úlohu. Ked' sa už raz do niečoho pustíte, nemáte vo zvyku vstávať alebo dokonca odchádzať od nedokončenej práce. (js)

Obrazy z obilia a zeleniny

Na východe Slovenska sa uskutočnila jedinečná a unikátna výstava. Zo zeleniny a obilia vytvorili michalovskí farníci realistické obrazy svätých i miestny rímskokatolícky kostol. Práca na jednom dielku trvala približne tri hodiny. Príroda im poskytla mnoho farebných možností. Žltú farbu vytvorila kukurica, modrú zas mak a použili aj pšenicu či jablká. Podľa miestnych

duchovných však nejde ani tak o výstavu, ako o fakt, aby si ľudia väzili to, čo sa im v záhradách urodilo a aj týmto netradičným spôsobom sa za to podákovali Bohu.

Čaro farieb

Vplyv farieb na harmonické fungovanie nášho organizmu bol a stále zostáva predmetom mnohých výskumov. Vedci dokázali, že farby majú vplyv na naše zdravie, radostné prežívanie prítomnosti a vitalitu. Jednotlivé farby ovplyvňujú rôzne oblasti našho života. Tak napr. červená je farbou života, prebúdza v nás vitalitu, povzbudzuje naše zmysly a podporuje prekrvenie organizmu. Oranžová vytvára pocit radosti a veselosti, podporuje zdravú ctižiadostivosť, pomáha pri depresiach a stavoch úzkosti, povzbudzuje chut do jedla, podnecuje našu vitalitu. Žltá ako slniečko rozjasňuje našu myseľ, pomáha nám prekonáť melanchóliu, povzbudzuje intelektuálnu činnosť, pôsobí proti únavе a dodáva nám chut do práce. Zelená má moc vytvoriť v nás pocit harmonie a duševnej rovnováhy, upokojuje myseľ pri nervovom vypäti, pomáha navodiť stav relaxácie a uvoľnenia, prebúdza novú energiu. Modrá má upokojujúce a harmonizujúce účinky, navodzuje vnútorný pokoj, odbúrava strach, podporuje proces liečenia a utišuje bolest. Fialová je farbou inšpirácie, aktivizuje našu duchovnú silu a túžbu po poznaní, pôsobí na nevedomie a prehľbuje stav meditácie.

Nový James Bond. Jeho meno je Eric Bana a na pozícii najslávnejšieho agenta všetkých čias nastúpil ako šiesty v poradí po slávnom P. Brosmanovi. Má pred sebou tažkú úlohu, keďže Brosman bol veľmi dobrý Bond a prekonáť ho nebude ľahké. Nový Bond má 36 rokov, tmavé vlasy a oči a minulý rok bol vyhlásený za jedného z najkrajších mužov planéty. Je rodinne založený – miluje svojho syna Klausu, dcéru Sophiu a manželku Rebeccu. Hral vo viacerých filmoch, naposledy v filme Trója postavu Hektóra.

Trolejbus v Tatrách

Prvý trolejbus začal v Tatrach jazdiť už pred 100 rokmi. Tatranský omnibus premával medzi Popradom a Starým Smokovcom pôvodne pätkrát do týždňa. Jeho premávku zastavili pre opakovane výhrady proti jeho bezpečnosti. Bol to trojnápravový trolejbus pre 25 sediacich a osem stojacich cestujúcich, ktorý bol výrobený v Drážďanoch. Omnibus sa zapísal do histórie ako prvý dopravný prostriedok svojho druhu nielen na Slovensku, ale aj v strednej Európe. Na počesť stočnice na popradskej železničnej stanici odhalili pamätnú tabuľu a v emisií Technické pamiatky vydali aj poštovú známku.

Natesno uviazaná kravata poškodzuje zrak

Dokonca môže spôsobiť slepotu - varovala nemecká zdravotná poisťovňa. Nedávna americká štúdia uskutočnená na vzorke 40 mužov ukázala, že nosenie kravaty uviazanej príliš tesno môže spôsobiť tlak na očnú guľu a dokonca viesť do stavu nazvaného zelený očný zákal, čo je najbežnejšia príčina nezvratiteľnej slepoty. Tri minúty nosenia tesnej kravaty už zvyšuje vnútorný tlak v očiach.

Novinka Siemensu

Siemens ponúka mobil, ktorý upozorní na zápach z úst. Nemecké telekomunikácie vyhlásili, že vyvinuli prvý mobilný telefón, ktorý svojho užívateľa zaalarmuje, keď má zlý dych alebo mu príšerne páchnie z úst. Na detekciu nepríjemného zápachu je v telefóne zabudovaný malý čip vo veľkosti jedného milimetra. Firma chce aj takýmto spôsobom umožniť šoférom kontrolo dychu, ktorá by zistila či neprekočili povolený obsah alkoholu v organizme.

Japonská vrecková zlodejka

Nebola to obyčajná zlodejka, ale 91 ročná stareňka, ktorú zatkli v hľavnom meste Tokiu za vreckovú krádež. Podľa polície ide o najstaršiu kleptomanku, o akej kedy slýchali. Babka policajtom povedala, že si je vedomá svojho zlého charakteru, ale nedokáže prestati s vreckovým zlodějstvom. Kvôli jej veku ženu ihned po incidente prepustili.

Dychovka z Novej Belej

Dychovka z Kacvína

Dychovka z Fridmana

Dychovka z Podválka

PREHLIADKA KRAJANSKÝCH DYCHOVIEK 2004

Dychovka z Jurgova

Dychovka z Vyšných Láps

Mladá dychovka z Jurgova

Dychovka z Krempach

Mladé členky dychovky z Kacvína...

...a z Jurgova. Foto: A. Klukošovská

Drukarnia Towarzystwa Słowaków w Polsce

adres biura Zarządu Głównego TSP:

ul. św. Filipa 7, 31-150 Kraków

tel.: (012) 632-66-04

tel./fax: (012) 634-11-27

e-mail: zg@tsp.org.pl

NIP: 676-01-12-788

nr konta: Bank Polska Kasa Opieki S.A.

III/O Kraków 36-1240-2294-1111-0000-3708-6972

Oferujemy:

- jedno- i wielobarwne druki wysokiej jakości do formatu A2,
- skład komputerowy,
- kompleksowe opracowanie prac,
- prace introligatorskie,
- wydawnictwa i inne

Polecamy do nabycia nasze publikacje:

■ Almanach, <i>Słowacy w Polsce cz.III</i> , (rocznik), Kraków 1995	10,00 zł
■ Almanach, <i>Słowacy w Polsce cz.VI</i> , (rocznik), Kraków 1999	10,00 zł
■ Almanach, <i>Słowacy w Polsce cz.VII</i> , (rocznik), Kraków 2000	10,00 zł
■ Almanach, <i>Słowacy w Polsce cz.VIII</i> , (rocznik), Kraków 2002	10,00 zł
■ Almanach, <i>Słowacy w Polsce cz.IX</i> , (rocznik), Kraków 2002	10,00 zł
■ J. Ciągwa, J. Szpernoga, <i>Słowacy w Powstaniu Warszawskim</i> , Kraków 1994	8,00 zł
■ Zbigniew Tobjański, <i>Czesi w Polsce</i> , Kraków 1994	10,00 zł
■ J. Ciągwa, <i>Dzieje i współczesność Jurgowa</i> , Kraków 1996	10,00 zł
■ H. Homza, St. A. Sroka, <i>Štúdie z dejín stredovekého Spiša</i> , Kraków 1998	11,00 zł
■ Miejsce w zdarzeniu antologia współczesnych opowiadań słowackich, Kraków 1998	12,00 zł
■ Vlastimil Kovalčík, <i>Klucz Światła wybór poezji</i> , Kraków 1998	13,00 zł
■ Pavol Országh Hviezdoslav, <i>Deti Prometeusa</i> , Kraków 1999	20,00 zł
■ Miasta i Miejsca, <i>Mestá a Miesta</i> , Kraków 2001, II polsko-słowackie spotkania poetów	10,00 zł
■ Antologia współczesnej poezji słowackiej, Kraków 2002, w przekładach Bohdana Urbankowski	15,00 zł
■ Julian Kwiek, <i>Z dziejów mniejszości słowackiej na Spiszu i Orawie w latach 1945–1957</i> , Kraków 2002	10,00 zł